

СВОБОДА НАРОДАМ — СВОБОДА ЛЮДИНІ!

ВІСНИК

THE HERALD

Суспільно-політичний місячник

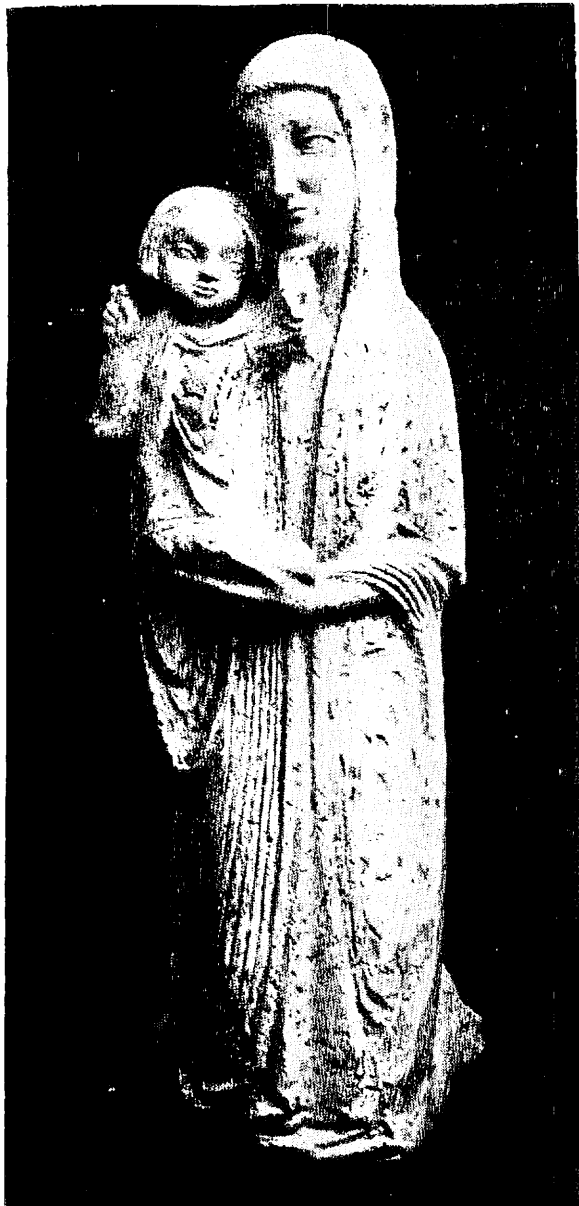
З М І С Т

	стор.		стор.
І. Людим — Надія, брате, не вмирає.	2	У десяту річницю АБН	19
За Бермудами буде Берлін	3	З давніх архівів	21
В. Янів — До психологічної концепції народности	5	І. В-к — Де вихід?	23
Проф. О. Оглоблин — Проблеми української економіки в науковій і громадській думці XIX-XX в. в.	10	В. Б. — Світло в мряковинні	27
І. Федорович — Лемент Протестів	15	І. Хорольський — За лаштунками кипучої діяльності	28
Є. М. — З нотатника	18	Ікер — Ростуть інші українці	31
		Ф. Одрач — Приречені	32
		Ц. Щ-й — Срібна земля кличе	36
		Бібліографія	39

ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ

З Різдвом Христовим!

Скульптура М. Черешньовського

Видить Бог, видить Сотворитель, що весь мир
погибає,

Архангела Гавриїла із небес посилає:
Возвістити всім новину,
І щасливу годину,
Що родився Визволитель
Всьому миру Спаситель.
Тріє царі з пастушками до його прихожують,
Дари несуть, поклін дають, на коліна впа-
дають.

А злий Ирод засмутився,
Що Цар добрий народився —
Свої слуги посилає,
Його смерті шукає.

Ідуть слуги, чинять волю, діточок видирають,
Немовляток гострим мечем на очах поси-
дають.

Лежать сини — соколики,
Лежать нині, як снопочки,
Ви ж, матері, не вбивайтесь,
І слізьми не впивайтесь!

За своїми діточками перестаньте ридати,
— О як я маю перестати, я жалібная мати!
Ирод Дитя убиває,
Мені серце умліває,
Я жалібная мати, —
Як мені не ридати!

Не плач, мати печальная, не вбивайся ти
нині,
Не розношуй смутні гласи по глибокій
пустині.

Твої діти царство мають,
Немовлята в вінцях сяють
Вони в Бога пробувають,
Тобі долі благають.
Ой що ж мені по тій долі, — я нещасная
мати!

Буду плакати, ридати, буду Бога благати:
Прийми, Боже, душу й тіло,
Щоб серденько не боліло.
На що ж мені в світі жити,
Як діток не видіти!

Записано в місті Звяглі.

**

**

I. Людим.

НАДІЯ, БРАТЕ, НЕ ВМИРАЄ!

Понад сторіччя вже минуло, як цими словами про надію, напередодні Різдва 1848 року, Шевченко закінчив свій вірш Ф. Лазаревському („Не додому вночі йдучи...“).

Так сталося, що у далеких мандрах, у втечах, у рятуванні життя й здобуванні нових становищ в житті, замрячилися гострі переживання, що ними колись сколихувався під час Різдва наш хліборобський християнський народ.

Дома, поминувши побутові невгоди, нужденність, повсякчасні турботи, була можливість сприймати вічне.

У теперішньому нашому заокеанському побуті, відчування вічності затрачується, розмінюється в дочасності матеріальних турбот.

Це стосується не тільки різдвяних переживань, де хвилююче очікування зірки заступлене біганиною по численних поверхах універсальних крамниць, а саме святкування зведено до одного кіно-телевізійного вечора. Кितिця квітів і коротка візита до погребника заступили сповнені містичного хвилювання похоронні обряди — коли смерть ставала не тільки печалю усієї громади, але й спонукала роздумувати над цінністю й марнотою земного існування; а видрукувана в сотках тисяч стандартна картка з віршованим поздоровленням робить зайвим особисті відвідування, коли радість свята доповнювалась радістю зустрічей.

Якщо пригадати, що й в „старому краї“ свята знівечені, що советська офіційна ялинка намагається замінити пребагату обрядами Коляду, то доводиться ствердити, що на наших очах здійснюється чортівський задум ворога — вирвати живу народню душу.

Жива християнська душа особливий вияв знаходила в святкуванні Різдва. Давно колись це було свято єднання з усім родом, — скільки його тільки перебувало від неспам'ятливих часів на плодючій прабатьківщині. Було єднання не тільки з духами предків, але з наявно існуючими силами природи, з усім поцей — і потойбіч існуючим світом. Пребагатий обряд охоплював тож увесь всесвіт. Коли, в морозну ніч, з хати виходив господар, то кликав на урочисту вечерю усіх духів, усі сили природи, — добрі й злі, хоч би їх було стільки, скільки дірочок в запашній, виїнній із скрині, саморобній скатертині. Господар виголошував у насторожений засніжений простір освячене давниною запрошення і відчував, як розходяться обрії земного існування, як стає він часткою наявно існуючої вічності.

А коли християнські мотиви переплелися з поганськими, то вітання народженого Немов-

лятка стверджувало невичерпну Господню доброту. Бож у земній вбогості, „поміж бидляти“ спочив сам „Бог необ'ятний“.

Колядки, щедрівки й церковні співи в дні Різдва сповнені радістю поєднання двох поділених досі світів: „Небо і земля нині торжествують“, „Ой, радуйся, земле, Син Божий народився“; й чисто церковне — Христос раждається — славіте... веселітеся“:

На землі ще панує насилля. Владолюбний Ірод посилає вояків побити немовляток. Над святою родиною загроза. Перед ними ще втеча в чужі краї, нужденність і скитання. А далі — переслідування, ув'язнення і розп'яття. Стікатимуть кров'ю наболілі серця. Але це мине. Чудо Різдва сталося. Можна „застеляти столи“ килимами, скликати до себе гостей та святкувати, не лякаючись дочасного лиха, вже знівеченого поєднання неба з землею. Шлях до перемоги ще дуже далекий, але він несхибний й по стражданнях і смерті Христа наступить осяйне Воскресення: „Празників празник і торжество із торжеств“.

Так і в природі в ці особливі дні. Ще найлютіші морози, палючі північні вітри, — але вже сталася недобачальна таємна зміна. Ночі вже не прибуває. Непомітно, але безсумнівно, денне світло починає відвойовувати свої втрачені, аж „весна - красна“ ствердить перемогу тепла. До найглибших глибин відчували „перший празник“ діди й прадіди.

Маємо зворушливі документи й з сучасного покоління — про святкування Різдва вояками УПА. У спогадах тих, що не полягли в найнещаднішій у світі боротьбі, особливо тепло описані святкування Різдва. Святкували Різдво не тільки на власних, — коротко вільних обширах, але й в лісах, в бункрах, в нападках і втечах. Вояки описують страви, колядування, згадування близьких. Відчувається, що це їх більше хвилювало, як повсякчасні зустрічі із смертю.

Це саме у спогадах засланив, які вирвались на волю, — на підставі їхніх свідчень можна припустити, як і тепер дійсне розуміння Різдва відбувається хіба лише в душах страждаючих в крижаній півночі.

Відмахнутися від великого свята, сховатися від нього за нагодини праці і струм долярів вдається тільки тим, що потрапили прислати свою душу. Але в усьому народі проте „не вмирає душа“, — „серце оживає“, поєднуючись з призабутими переживаннями предків, з предвічним живчиком всесвіту.

Неперестанне пам'ятування про тих у підпіллі й про тих вимерзаючих, — найміцніший

ЗА БЕРМУДАМИ БУДЕ БЕРЛІН

На Бермудах радили коротко. Великі три зійшлися, щоб якось вирівняти захитану єдність Західної Європи і ЗДА, залатати щілини, що увиразнилися в окремих питаннях. Самозрозуміло, що ті щілини на руку Москві. Та до якоїсь міри вона, вірніше її політики, уміють побільшувати їх. В „Економічних проблемах соціалізму ССРСР” Сталін, напередодні XIX З'їзду, багато уваги приділив питанню протиріч між західними державами. Очевидно, що ті розходження він гіперболізував, згідно з класичними догмами марксизму, бо на розбіжностях Заходу большевикам залежить. Але було б помилкою не бачити їх, применшувати, бо вони таки існують і в окремих питаннях засадничі.

Дивно, що перед небезпекою, за яку всі справедливо вважають большевизм, питання економічних впливів у світі кожного з великої Трійки часто переважають над обороною, створюючи політичні дисонанси, які зручно використовує Москва для поширення своїх впливів у світі і зміцнення себе всередині. Дехто з політиків Великого Світу говорить про обмеження суверенності, бо, мовляв, свобода в небезпеці, а в політичній практиці, коли заходить мова про узгодження єдиної дії, то кожний боронить перш за все свої інтереси. Мож-

лік на недуги нашого сьогочасного життя. Вирішать справу не дожелезні збори й схвалювання, не переконування й благання, а серця не сповнені образом тих, яким так дуже тяжко „в пустині у неволі жить”, яким доводиться „самому стрічати у пустині” це свято.

Завтра ж рано
Завіє голодний
Звір в пустині, і повіє
Ураган холодний,

І занесе піском, снігом
Курінь, мою хату.
Оттак мені доведеться
Свято зустрічати!

Смішні стають турботи про телевізії й доми. Невідличні стають турботи, щоб не згубити „душі живої”, щоб не розгубити надщербленого скарбу предків.

Щоб пам'ятати, як під „ураган холодний” в цю ніч мільйони розкритих очей дивляться у крижану темряву.

Понад сто років тому так дивився й Шевченко, коли писав:

Треба б вмерти — так надія,
Брате, не вмирає!

на б шукати причин розходжень в цифрах експорту й імпорту країн, представники яких радили на Бермудах, в економічних впливах кожної з них у, так званих, відсталих країнах. Та це тільки говоритиме про причини, а не зменшуватиме самих розходжень.

На Бермудах три мужі великих держав, а біля них міністри зовнішніх справ шукали способів зміцнити єдність європейського фронту. А експерти з економічних і торговельних відносин думали про економіку і кожний про місце своєї країни в світі. Бо хоч і говориться про колективну безпеку в світі, але кожна країна дбає про свої власні інтереси і захищає їх часто навіть на шкоду другим. На Бермудській нараді виявилось два відмінних погляди до „нової зовнішньої політики Кремля”: один — першого міністра Англії і другий — президента Айзенгавера. Ще в травні ц. р. Черчіль в чомусь побачив новий напрямок у зовнішній політиці Кремля і, в своїй промові, 11 травня, рекомендував затіснити з Москвою всебічний контакт. На Бермудах Черчіль відстоював свою думку, рекомендуючи не тільки прийняти нові пропозиції Кремля про конференцію міністрів зовнішніх справ, але й поширити культурні та торговельні зв'язки з комуністичними країнами. Черчіль, який не раз конферував з московськими політиками, добре знає ціну й вагу їхніх обіцянок, знов наполегливо пропонує зустріч, розмови. А в своїх спогадах з останньої війни він описує, характеристичний для советської дипломатії, епізод, який мав місце на Ялтинській конференції. На одному з банкетів Сталін підняв бокал за „наш Союз”, назвавши його безприкладним в історії дипломатії. „В союзі, сказав він, союзники не повинні обдурювати один другого. Досвідчені дипломати можуть сказати: Чому б мені не обдурити мого співрозмовця? Але я думаю, може наївно, що краще не обдурювати свого союзника, навіть коли він дурнуватий.” Скільки глуму в цих словах!

Перед Бермудами советський уряд все зробив, ніби, для того, щоб розвіяти всякі ілюзії про зміну якусь в його зовнішній політиці. Від травня місяця Захід пробує якось спонукати Кремль взяти участь в нарадах міністрів зовнішніх справ чотирьох держав. Кремль все говорив, що згоден, але не чотирьох, а п'яťох разом з Китаєм. І ось, перед самими Бермудами, в Москві вирішили ще раз заграти на розходженнях. І в ноті від 26. листопада советський уряд дав згоду на конференцію чотирьох, але

попередив, що на „цій конференції советський уряд поставити питання про скликання в найближчий час наради міністрів зовнішніх справ Франції, Англії, ЗДА, ССРСР і Народньо-Китайської Республіки”. Що ця нота видана для того, щоб каламутити Бермудські хвилі й не допустити до дієвої єдності Заходу безсумніву знали ті, що радили на острові. Кремль, відкинувши пропозицію Черчіля про скликання конференції в Локарно (Швейцарія), висміяв його ідею скласти умову на зразок локарнської, а запропонував конференцію в Берліні. Нівчому не поступившись від своїх попередніх домагань, Москва забезпечила собі можливість на початку конференції, де б мала йти мова про мирний договір з Австрією й Німеччиною і взагалі про зменшення світової напруги, поставити питання про скликання конференції П'ятьох, включаючи й Червоний Китай. З'єдинені Держави займають по відношенні до Червоного Китаю інше, протилежне становище, ніж Англія й Франція. Англія підтримує домагання Москви про прийняття Китаю до ООН і поширює свою торгівлю з Китаєм. А в колах республіканської партії ЗДА посилюються домагання, щоб уряд застосував рішучіші заходи до країн, які торгують з Пекіном. Франція не проти конференції П'ятьох, з участю Китаю, бо надіється, що на цій конференції знайде якийсь вихід з війни в Індокитаї. Президент Айзенгавер намагався остерігти Черчіля від його надій на „новий курс” маленківської зовнішньої політики, порівнював її з перелицьованим вбранням.

В кінці нарад Три Мужі видали комунікат, в якому говориться: „Ми згодилися, що колективна оборона Європи необхідна для посилення обороноспроможності Північно-атлантичного Союзу”. В комунікаті говориться й про тісну співпрацю між силами ЗДА і Англії та силами країн Західної Європи. Згадується й про те як Бідо інформував про труднощі завдань, які доводиться розв'язувати французькому урядові в зв'язку з колективною обороною Західної Європи. Ще б пак! Без німецької армії не може бути оборони. А німецької армії, навіть в складі загально-європейської французи бояться більше, ніж комунізму. В комунікаті висловлено надію, що згодом удасться „мирним шляхом надати можливість державам східньої Європи відігравати попередню роль серед держав вільної Європи”. Яке це все далеке від реальності. Хто повірить, що автори того комунікату хоч на хвилину вірять в те, що мирним шляхом удасться вирвати країни східньої Європи з московських пазурів, в які ті попали, не без їхньої мовчазної згоди.

З Нью-Йорського „Таймсу” і журналу „Ляйф,” в яких друкується останній том спо-

гадів Черчіля, довідуємося, як за кулісами піклувались долею поляків під час другої війни ті, що вирішували долю малих і зокрема Польщі. Тепер документально доведено, що советський уряд, з яким ще вирішили переговорювати, закликав варшав'ян і все польське населення до повстання, обіцяючи прискоренний наступ на Варшаву. І коли у Варшаві розпочалося повстання, Совети стримали наступ і не дали жодної допомоги. Більше того, вони не дозволили й союзникам цього робити. В Москві цинічно і з задоволенням спостерігали, як німецькі есеси вирізували й катували хоробрих варшав'ян. А союзники? Вони не сподівались такого лицемірства. Черчіль телеграфував Сталінові, повідомляючи його, що Англія скине з повітря 90 тонн припасів. Сталін на те відповів, що повстання приречене на поразку, не заікнувшись про допомогу. Черчіль в телеграмі до Рузвельта повідомив про трагедію у Варшаві, а через кілька днів вислав другу телеграму. І після неї Вишинський запросив посла ЗДА в Москві і передав йому ноту такого змісту: „Советський уряд, звичайно, не може заперечувати проти того, щоб англійська й американська авіація скидали зброю в районі Варшави. Але він (уряд) рішуче проти того, щоб британські або американські літаки, що скинули зброю в районі Варшави, спускались на землю на советській території, бо советський уряд не хоче ні прямо, ні посередньо в'язатись з варшавською авантюрою”. А коли Черчіль з Рузвельтом надіслали спільну телеграму про допомогу, то на неї Сталін відповів: „Рано чи пізно, правда про зграю злочинців, що почали варшавську авантюру, щоб захопити владу, вийде назовні.” В цей час в Любліні створено за згодою тодішніх Трьох Комітет Національного Визволення Польщі і советський уряд заявив, що всі звільнені ним території Польщі він передаватиме під керівництво цього Комітету. Не будемо повторювати деталей варшавської трагедії, вони знані. Цікаві розважання Черчіля з цього приводу. Згадавши про гнів, який викликало у всіх членів англійського уряду поступовання Москви, Черчіль пише, що в нього виникла думка спинити відправу постачань для советів. Тільки думка! А шкода. „Дуже можливо, що такий крок дав би позитивні наслідки, пише автор, бо ми мали діло з людьми, які кермуються не емоціями, а розрахунком. Вони не хотіли допустити у Варшаві відродження польського духа... Припинення конвоїв в цей критичний для них момент, вплинуло б на них сильніше, ніж міркування людяності і чести для звичайних людей”. Отже, як видно з записок, Черчіль ще в 1944 р. знав характер і вдачу мос-

Володимир Янів

ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАРОДНОСТІ

Проблематиці соціальної психології присвячувано досі не тільки в нас, але й загалом у Європі дуже мало уваги. Цей факт різко наголошено на останньому — XIX — конгресі Німецького Товариства для справ Психології, який недавно радив в Кельні (28. IX. — 2. X. 1953). В двох рівнобіжних півторагодинних рефератах навітлено розв'язати шляхи соціальної психології в З'єдинених Державах і в Європі; порівняння було гнітюче в некористь Європи. Реферат про англо-американську соціальну психологію спирався на 58 творих, при чому треба сказати,

ковських політиків. Я думаю, що він і до того знав їх добре. Важко повірити, щоб Черчіль і Рузвельт не знали про заміри Москви відносно Польщі після нарад в Ялті, де чимало торгувались над долею Польщі й України. Напевно й тепер він не змінив своєї думки про большевиків. Без сумніву він добре знає, що московські володарі не кермуються ні гуманністю, ні честю, а тільки жадобою підкоряти й володіти. А коли так, (а воно так!), тоді про що ж будуть говорити в січні з Молотовим у Берліні? А велика Трійка устійнила відбутися десь на початку січня конференцію міністрів зовнішніх справ чотирьох великих держав, на якій Молотов буде домагатися участі і пятого — Китаю, щоб „всім разом” вирішувати про мир, вирішувати долю малих народів, а вірніше співчувати їхній недолі.

Франція надіється, що через розмови з Москвою їй удасться уникнути, або відтягти ратифікацію європейського договору про оборону. Тому всякий натяк, чи помах з боку Москви, там приймають з великою надією: а може в переговорах Москва погодиться дати спокій, гарантує нинішній гнилий стан в світі, і тоді не треба буде озброювати Німеччини? Англія думає в першу чергу про утримання своїх посідостей в домініях і кольоніях, намагається через поширення торговельних впливів привернути позиції там, де вона їх втратила. А що найде на берлінській конференції Америки, уряд якої перед приходом до влади проголосив політику визволення? Бермудська конференція це, мовби, політичний баянс 1953 року. Заповідається, що й наступний рік, бодай перша його частина, буде в розмовах, конференціях, на яких говоритимуть про визволення без тих, кого треба визволяти. А з прикладу Польщі і всіх, кого визволяли в Ялті, бачимо, чим кінчалось таке визволення. В протывагу до Берліну Кремль либонь скликає свою конференцію міністрів країн комуністичного бльоку. Там теж говоритимуть про мир, і свободу. А що готуватимуть?

що референт був дещо випадковий і не міг використати всієї літератури. Виготовити доповідь призначено йому вже після надрукування програми, приблизно на місяць перед терміном конгресу, бо раніш передбачений референт нагло помер. В своїй доповіді прелегент зазначив, що тільки про одну проблему з соціальної психології написано за рр. від 1920-40 1.500 статей, а від цього часу річно з'являється по 60 дальших статей.

Сам Конгрес в Кельні мав стати зворотною точкою з погляду заінтересування німецького наукового світу проблематикою соціальної психології. Цій проблематиці був присвячений один повний (а саме перший) конгресовий день (з усіх чотирьох). Крім двох згаданих основних рефератів було ще з цієї ділянки 4 доповіді (дві дальші зголошені доповіді відпали).

Наведені факти підкреслюють не тільки зворот у дослідах німецької психології, але вказують теж на значення й актуальність соціальної психології. Доба великих політичних і соціальних конфліктів, зацікавлена в тому, як їх розв'язувати. Незалежно від того, чи ці конфлікти хочемо загострити і розв'язати їх шляхом війни і перемоги, чи навпаки хочемо їх злагіднити, щоб розв'язати шукати мирним шляхом, треба розуміти механізм конфлікту, отже явища наскрізь соціологічного; звичайно, соціологічних явищ не можна розуміти без знання соціальної психології.

На одному з перших місць наших заінтересувань мусять стояти проблема нації, якій присвячена моя стаття. В часі актуалізації питання про нові конструкції паннаціональних об'єднань, коли навіть підносяться голоси, що нація, як спільнота, переживає себе, незаперечно мусять цікавити нас проблема істоти нації і її відношення до понаднаціональних об'єднань. На маргінесі можна сказати, наскільки ці голоси про заник значення нації є парадоксальні. Про це, м. ін., може свідчити факт, що це саме в сучасну пору комуністичні теоретики, зрештою також комуністична практика, які вийшли від інтернаціоналізму і заперечення нації, останніми часами щораз більше вертаються до давніх кощепцій і щораз частіше займаються національною проблемою. На сторінках офіціозів щораз частіше з'являються слова: патріотизм і батьківщина. Щораз частіше з'являються статті, присвячені теорії нації.*) Незаперечно діється це в наслідку могутньої динаміки поневоленних народів, але саме це є великою аргументуючою силою, що деякі сучасні погляди про те, що нація є перестарілою формою спільноти, не відповідають дійсності. В звуженні проблеми від чисто теоретично-абстрактної до конкретного питання нашого народу цікавить нас питання приналежності України до

*) Порівняй: „Коммунист”, ч. 9. за червень 1953: статті: П. Федосеев: „Социализм и патриотизм”; С. Якубовская: „Образование и расцвет социалистических наций в СССР” В ч. 12. за серпень 1953: редакційна стаття: Народ — творец истории”:

цього чи того понаднаціонального об'єднання, культурного циклу чи евентуально духової спільноти.

Мою психологічну концепцію народності представив я на згаданому XIX Конгресі німецьких психологів, а згодом, в дещо зміненому вигляді, на II науковій Конференції Європейського Відділу НТШ. На українському форумі узгляднув я більшою мірою матеріал українських дослідників.

Відома атомістична тенденція, яка проявилася в цілій науці на грані XIX і XX ст., призводила, звичайно, теж до атомістичної концепції народності. Таким чином існування народу і його питоменности визначувалося більшою кількістю т. зв. об'єктивних критеріїв. Класичним представником тієї тенденції на нашому ґрунті був Степан Рудницький. На сьогодні ця тенденція не має достаточної переконливої сили; її заступило цілісне розуміння нації, для якого рішальне значення має суб'єктивний момент, отже свідомість одиниць щодо власної приналежності до нації і воля приналежати до неї. Речником цього погляду у нас був Володимир Старосольський, при чому годиться відзначити, що його погляди, з'ясовані в відомій праці „Теорія нації”, випереджували значною мірою погляди сучасних йому чужинецьких соціологів. Можна однак сказати, що критика Старосольського об'єктивних критеріїв ішла задалеко, бо посувалася, власне кажучи, до їх повної негації. Тим часом цілковито негувати їх значення не можна. Між об'єктивним і суб'єктивним критерієм є незаперечний функційний зв'язок, і саме на прикладі українського народу можна простудіювати, як то в часі послаблення національної свідомості в XIX ст. рішальну роль при пізнішій відродженні відіграли об'єктивні критерії. Зрештою не сміємо забути й того, що існування суб'єктивного критерія в недержавних народів може бути зеперечуване з боку окупантів, що мовляв суб'єктивний момент не існує в цілого народу, а йдеться тільки про анархізм малої групи невдоволених „сепаратистів”. Російські чи навіть колишні польські намагання представити українців як австрійську чи „германську” інтригу є надто добре відомі, щоб треба було спеціально підкреслювати вагу об'єктивних критеріїв, як важливого аргументуючого чинника.

Як об'єктивні критерії називають соціологи наступні: почасті територію, але передусім расу, історичну традицію і культуру, а головне її частку-мову. Психологові бракує тут як окремого критерія — психічних властивостей народу. Цей момент остільки мусить дивувати, що між вчисленими об'єктивними критеріями й загальновизнаний функційний зв'язок і що й загально визнаний функційний зв'язок і що саме психічна структура є для низки об'єк-

тивних критеріїв конститутивною. Нові ділянки знання, як от геопсихологія, расова психологія, чи психологічна антропологія, виростають саме з тісного зв'язку душі з землею, природою і расою. Також „історична традиція (як правильно зауважує Старосольський) є не тільки голосом минувшини. Переживання минувшини полишили свої наслідки в психології, почуваннях, настроях, способі думання і т. і. Вони впливали як кожна сучасність на творення народности”. Як бачимо, факт впливання історії на психіку є визнаний соціологами. Але нам треба пам'ятати і про протилежне. Минувшина не тільки впливає на психологію, вона є також впливом психології. Подібно зовсім є теж з культурою. Якщо Кайзерлінг визнає слушно одність стилю культури за передумову постановня народу, то однак не сміємо забувати, що культура, як об'єктивізація людської творчості, є консекутивним, отже похідним явищем. Примірним і зумовлюючим культуру явищем є психічна структура; в одиничному випадку — психічна структура творця, у випадку народу — структура цілого народу. Тому видається нам правильніше замість досліджувати одність стилю цієї чи тої культури, дослідити душевно-духові прикметності даного народу, як критерій його самотності і як засіб до відрізнення його від інших народів. Щоправда, не треба забувати, що досі бракує нам метод, які вели б до неоспоримого усталювання психічної структури народу. До цього ж ми часто усталюємо існування даних психічних прикметностей саме на підставі аналізу культури, розшифровуючи причину з наслідків. Видається, отже, на думку декого, простішим засобом доходити до синтези про одність стилю культури, ніж з виявів культури видедукувати психічну структуру. Іншими словами: можливо, що в недосконалості психологічних метод є основна причина, чому ми досі серед об'єктивних критеріїв народу не знаходимо його психічної структури. Проте недосконалість метод не сміє спинювати дослідників, щоб вони ставили саму концепцію. Адже ж саме переконливість концепції може стимулювати згодом розробку відповідних метод.

Факт неузгляднення серед об'єктивних критеріїв психічної структури мусить тим більше дивувати, що соціологічна думка від довгого часу пізнала і визнала рішальне значення психічної питоменности народу для його існування. Так уже відомий грецький бесідник Ісократ, якого цитує П. Брат, а за ним Старосольський, каже: „Наше місто оставило поза собою так багато інших людей в думанні та бесіді, що його учені стали учителями інших і він зробив те, що ім'я геленів не означає

тільки походження, але спосіб думання, та що геленами називаються більше ті, що беруть участь у нашій освіті, як учасники нашого походження". Ісократ умер в році битви під Хайронеєю, отже 338 перед народженням Христа. Таким чином відзначаючий зв'язок між самобутністю народу і його психологією був уже запримичений 23 століття тому. А як є в сучасній соціології? Один з найбільших німецьких соціологів Теннієс відзначає, що це є психічні питоменності, які рішають про існування спільнот (отже й народів). А Старосольський підкреслює тісний зв'язок психології з існуванням народу декілька разів. Для поглядів Старосольського, як відомого соціалістичного діяча, незвичайно характеристична з цього погляду наступна цитата: „Сам факт існування спільних або суперечних економічних інтересів та самозрозуміння цього факту може безпосередньо дати почин до створення суспільності-спілки. Для створення нації (отже, за Теннієсом, спільноти В. Я.) він не вистачає. Тільки там, де, на тлі викликаної економічними противенствами боротьби, витворилася відповідна психологія, стихійна воля становить зв'язану цілість — спільноту, тільки там виникла нація". Це розуміння нації далеке від клясичної марксистської концепції, але воно тим цінніше і для оцінки Старосольського, як об'єктивного дослідника, якого не в'язала доктрина, ні середовище і для значення психологічного аспекту в теорії нації. Треба зазначити, що новіша марксистська теорія також відступила від своїх давніх „клясичних" тез, яких не дається вже сьогодні аргументувати. Еволюція пішла саме в напрямі, визначенім Старосольським (хоч і без його безпосереднього впливу, що зрештою його заслуги, як дослідника, не поменшує). Хоч негативне ставлення большевицьких теоретиків до психології відоме і хоч воно властиво зводилося до заперечення психології в західно-європейському розумінні, проте деяких фактів не може навіть і большевицька наука заперечувати. І ось замітний останньо зворот в большевицьким підході до теорії нації, і то саме в напрямі узгляднення зв'язку між постанням нації і психікою народу. Так напр. Якубская у названій статті (на стор. 29) каже: „В цих народів (тоб то в давніше виобразованих народів, які входять в склад СССР — В.Я.) цілком склались і набули свого розвитку прикмети, що характеризують націю: єдина територія, єдина мова, спільність економічного життя, спільність психічного укладу, який виявляється в єдності власностей національної культури."

Ці однозначні погляди відбиваються також у визначеннях народу. Макс Вебер, дефініюючи

поняття народу, визнає за рішальні для його існування подібності духової постави (а теж звичаїв). Це саме говорить В. Гельпах, але виразніше, коли він відзначає в визначенні народу посідання або набуття спільних прикмет, життєвих змістів і способів висказу і коли він нарід називає тілесно-душевною одністю буття. А проте, не зважаючи на та часто, так загально і від так давна виявлене зрозуміння для значення психічної структури для постання і існування народів, — відводиться в підручниках соціології і монографіях при характеризованні об'єктивних критеріїв дуже мало уваги для психічної окремішності.

Звичайно, психологічний критерій при визначуванні народності може збуджувати поважні застереження й сумніви. Про першу категорію застережень ми говорили, відзначаючи недосконалість метод етнопсихології (вирішних для практичної ужиточности критерія) і про методу дедукції (коли то психічну структуру народу визначається на підставі аналізу виявів культури, отже посередньо). Іншими словами, є інші критерії до визначування народності, які є набагато простіші і вигідніші (як от мовний). Дальший закид може бути того роду, що психологічний критерій сам не вистачає до визначування народності. Але подібний закид стосується також інших критеріїв (расовий, культурно-історичний). Саме тому, що критерії не є вповні самовистачальні, є їх декілька, при чому і та більша кількість критеріїв аж ніяк не виключає можливости помилки. А при такій ситуації усяке збагачення критеріїв (що є однозначне зі збагаченням метод) мусить бути побажане. І врешті останній сумнів: чи пропонований критерій не є, хоч і можливий, та проте зайвий? Чи не є це своєрідним „мистецтвом для мистецтва"?

Цей сумнів може бути опрокинений тільки на підставі конкретних прикладів.

До психологічної концепції спільноти дійшов я при студіях проблеми Європи, як духової одности, і тоді ця концепція вповні виправдалася. Вона дозволила мені написати більшу (досі невидану друком) працю про „Психологічні підстави окциденталізму". Всі дослідники питання європейської одности є вповні згідні, що Європи не можна визначати ані географічно, ані расово, ані мовно, ані конфесійно, ані історично. Наскільки при визначуванні Європи невистачальним є суб'єктивний критерій, доказує факт, що багато народів східної чи навіть середньої Європи (в тому числі і ми) уважають себе за складову частину Європи, але одночасно їх західно-європейські мислителі окреслюють як позаєв-

ропейські спільноти.*) При далекойдучій збіжності поглядів щодо Європи як „духового принципу” (Ясперс), „духової постаті” (Гвардіні), „душевного поняття” (Шубарт), „душевної єдності” (Шпенглер), „спірітуальної субстанції” (Ортега и Гассет) доходимо при застосуванні дещо непрозорої методи культурно-історичного критерія до невиправданих і самовільних пересувань східньої границі Європи щораз то більше на захід, відповідно до надто вже суб'єктивних уподобань поодиноких авторів. Більшого хаосу поглядів навряд чи можна уявити: східні границі Європи бувають рівночасно називані то східні рубежі України (передусім І. Мірчук, Б. Крупницький, з публіцистів Д. Донцов), то знов Дніпро чи Збруч (польська наука), то Лейта чи Виисла (Ратенав чи Шубарт) то навіть Райн (француз Массі).

Чи саме психологічна концепція народності чи пак спільноти не могла б внести певної ясності, якщо йдеться про питання європейської спільноти?

Доки я на це питання дам відповідь, хочу ще вказати на другий приклад, який зрештою повинен спричинитися істотно до знайдення відповіді на перше питання.

Ідеться про національне питання на Сході Європи. Воно ясне для нас, але досі все ще не цілком ясне для європейської чи американської науки, чого виявом, м. ін., є всілякі політичні концепції власовського зразка нового ладу Східньої Європи, які так дуже непокоять український політичний провід. Могутність російської імперії, яка від століть аж по сьогоднішній день простягається на величезний простір східньої Європи, викликала й викликає враження певної монолітності. Досьогодні все ще теж оспорується під впливом імперіалістичних концепцій — панівних не тільки в російській політиці, але теж у російській науці. вистачальність національних різниць, які відповідають об'єктивним критеріям народності. Досить тільки пригадати затяжні спори щодо самостійності української мови чи літератури, в яких то спорах світлу ролю відіграло саме Наукове Товариство ім. Шевченка. Але головню оспорується існування суб'єктивного критерія, при чому нерідко конструюється різниця між галичанами і загалом українців. Щоправда, в останніх часах ці оспорування втратили на своїй наполегливості, бо само життя виказало їх нестійність. Все ж завданням українських вчених є прискорити процес.

*Про це докладніше в моїй статті п. н. „Протиставлення Сходу й Заходу з психологічного погляду”, гл.: Визвольний Шлях, ч. 6. і 7. за червень і за липень 1953.

Всупереч тенденції російської науки представляти Росію, як моноліт, докладна аналіза вказує на велечезні різниці між народами Сходу Європи, і то в усіх ділянках.

Місцева обмеженість рамками статті, а теж і загальна ознайомленість українського читача з проблемою кажуть мені тільки в зарисках її подати, при чому торкнуся тільки одного вирізка, з цілого образу. Ширшу аргументацію подав я в студії, яка саме з'явилася в „Визвольному Шляху”.*)

Три сусідні країни: Польща — Україна — Росія виявили впродовж століть помітно різні тенденції до створення своєїрідної соціальної структури і різного державного устрою. Польща — це була аристократична станова держава зі сильно привілейованими двома вищими станами і з виразним замилюванням до форм аристократичної республіки. В Україні помітна тенденція до затирання станових різниць. Відповідно до цього не завмирили ніколи своєїрідні демократичні рухи, як теж було виразне намагання поділити державну владу між володаря, т. зв. „лучших людей” (боярська рада) і народ (вірніше віче). Росія від початку була становою державою з малими правами панівної верстви, з деспотичним володарем на чолі.

Від французької революції постійно падає значення станів в Європі, і це вповні відповідає українській ментальності й європейському почуттю справедливості. І на тому тлі годиться відзначити найзнаменніше явище: Росія у цьому відношенні послідовно й постійно іде власним шляхом. Парадокс жовтневої революції це те, що вона мала нівелювати класи, а практично призвела вона до відродження станів, хоч, звичайно, у наскрізь зміненій формі. Отже, революція дала не знесення, але поглиблення соціальних перегород. Давню деспотичну форму правління затримали большевики вповні.

Ці факти вказують передусім на те, як глибоко сягають різниці між Європою і Росією. Але вони дозволяють дальше повести теж лінійну поділу між Заходом і Сходом, бо вони вказують на постійні і незмінні душевні прикметності. І врешті: вони вказують місце України, виразно самотної, окремої від Росії.

Пора перейти до психологічної інтерпретації фактів. Еволюція соціальної структури в Європі, яка призвела до знесення всяких станових перегород, корениться в європейському індивідуалізмі, який хоче створити кожній

*) Гляди цикл моїх статей на спільну тему: „До питання суспільної структури в УССР”, а саме: „Проблема безкласового суспільства в СССР” — Визвольний Шлях ч. 9. за вересень 1953, „Новий становий лад у СССР” — ВШл. ч. 10 за жовтень 1953, „Суспільний лад і психологія народу” — ВШл. ч. 11. за листопад 1953.

однини рівні можливості старту. Індивідуалізм можемо звести до психічної первісної якості, а саме (за Фіркандтом) до інстинкту самоїд-несення. Протилежним до цього інстинкту є інстинкт послууху, який замість весті до під-дення себе у існуючі рамки, до підпорядко-вання себе чужій волі, але так до розливан-ня у колективний. З одного боку, отже, маємо індивідуалістичну, з другого боку колективіс-тичну культуру. Послух веде до підпорядко-вання себе пануючому або звичному принци-пові і до виобразування спільних соціальних груп, отже промат, верств, станів, ба навіть і безастережне віддання себе провідникові чи тяж вождареві.

Ми побачили на прикладі доцільність зас-тосовання психологічного критерія. А вже ж це саме ствердження психологічних різниць між українцями і росіянами спричиняється до того, щоб ствердити повноцінність українців, як окремого народу. В астосованні до біль-ших компліксів дозволяє нам психологічна концепція спільноти визначити, що східні гра-ниці Європи покриваються зі східними гра-ницями України. Але ствердивши доцільність стосувати пропонований критерій, хочемо рив-ночасно відповісти на закид, що, мовляв, ми психічні різниці відлекулкували зі соціальних, що отже краще було б жити, як критерій, на саме соціальні форми життя народів. Це ос-тільки не стігне, що ствердження соціальних різниць є простим констатуванням факту без його розуміння. Розуміння факту дає шойно психологічна інтерпретація, яка рівночасно ви-казує, що різниці соціальної структури не є нічим випадковим. Зрештою психологічна ін-терпретація займає в даному випадку ключову позицію, бо вона вияснює не тільки різниці соціальної структури чи політичного устрою, але також багато важливіших діянок життя, колективістичний світогляд росіянина, як кон-секutive вивіше, впливаючи з інстинкту пос-луху чи підпорядкування, проявляється від сто-лів у соціальному і політичному ладі. Але ця сама постава відчитуємо консекventно з гос-подарського ладу, і то як в середньовіччі, так і в сучасності. Подібно можна б було зінтер-претувати різні прояви культури, напр. в рив-нін мірі творчості у діяльній літературі (Толс-тові), до кіна (Броненосець Потомкін) чи драматургії (Борис Годунов*). Цітком на мар-тінесі можна б вказати на звичай українців, які своє обіття обгороджують згідно свого індивідуалістичного світовідчування, а в росіян

обіття не обгороджені і впливаються здавна в чужу або нічию власність. І навіть ці потоки (фолькліборний чинник) виказують, як дуже близькі українці своїми звичаями Європі. І всі ці вива в різних ділянках життя — нез-розумілі в відірванні від себе і без інтерпре-тації — дозволяє нам зрозуміти саме психо-логія, яка подає нам спільне джерело різних явищ в багатьох ділянках і тому не зайвий є психологічний критерій, хоч його і дово-дяться не раз посередньо інтерпретувати з явищ, які кидаються безпосередньо в вічі.

По експозиції і наведених прикладах кін-цеві екалючення є ловоді очевидні. У спеція-льно екалених ситуаціях може психічна струк-тура народу успішно послужити нам до виз-начування народності. Інді сам цей критерій може відіграти вирішну ролю. Це саме сто-сується евантуального існування понаціона-лізаційних спільнот. Стверджування принци-пових спільнот. Ствердження психологічних різниць між українцями і росіянами спричиняється до того, щоб ствердити повноцінність українців, як окремого народу. В астосованні до біль-ших компліксів дозволяє нам психологічна концепція спільноти визначити, що східні гра-ниці Європи покриваються зі східними гра-ницями України. Але ствердивши доцільність стосувати пропонований критерій, хочемо рив-ночасно відповісти на закид, що, мовляв, ми психічні різниці відлекулкували зі соціальних, що отже краще було б жити, як критерій, на саме соціальні форми життя народів. Це ос-тільки не стігне, що ствердження соціальних різниць є простим констатуванням факту без його розуміння. Розуміння факту дає шойно психологічна інтерпретація, яка рівночасно ви-казує, що різниці соціальної структури не є нічим випадковим. Зрештою психологічна ін-терпретація займає в даному випадку ключову позицію, бо вона вияснює не тільки різниці соціальної структури чи політичного устрою, але також багато важливіших діянок життя, колективістичний світогляд росіянина, як кон-секutive вивіше, впливаючи з інстинкту пос-луху чи підпорядкування, проявляється від сто-лів у соціальному і політичному ладі. Але ця сама постава відчитуємо консекventно з гос-подарського ладу, і то як в середньовіччі, так і в сучасності. Подібно можна б було зінтер-претувати різні прояви культури, напр. в рив-нін мірі творчості у діяльній літературі (Толс-тові), до кіна (Броненосець Потомкін) чи драматургії (Борис Годунов*). Цітком на мар-тінесі можна б вказати на звичай українців, які своє обіття обгороджують згідно свого індивідуалістичного світовідчування, а в росіян

*) Приклади тільки, як ілюстрація. їх можна б на-вести дуже багато.

Проф. Ол. Оглоблин

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В НАУКОВІЙ І ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ ХІХ – ХХ В.

В розвитку науки історії українського господарства основне центральне питання — це процес витворення поняття української економіки. Дослідження цього питання цілком логічно приведе нас до його історіографічних та історичних джерел, тобто до історії української економічної думки та історії українського господарства. Поняття української економіки ще й поднесь не усталене ні в науковій літературі, ні в широких колах громадянства. Довгі століття свого історичного життя Україна перебувала під чужими економічними та політичними впливами, що, безумовно, відбилося й на українській економічній думці. Україна перебувала у щільному зв'язку з Річчю Посполитою Польською, а пізніше з Московським царством (згодом, Російською Імперією), була довгий час у цілковитій залежності від цих держав, позбавлена будь-якої автономії, й громадська, а згодом і наукова думка польська або російська звикала вважати Україну за невід'ємну частину своєї території політичної та економічної, і в певній підлеглий українського господарчого життя чужим економічним центрам вбачала відсутність українського економічного центру, самостійного господарчого терену. Отож мусимо насамперед зупинитися на тому, як наукова й громадська думка на Україні ставилася до української економіки. Але найголовніше завдання наше — це встановити, як розвиток української економічної думки визначав питому вагу української економіки в світовому господарстві, передусім у її відносинах до російської та польської економіки. Процес розвитку українського господарства був дуже складний.

Проблема укр. економіки з'являється на суто-практичному ґрунті господарчих інтересів України, в умовах тої економічної боротьби, яка точилася за український ринок між Росією, Польщею та Західньою Європою (головне Німеччиною) за першої чверти 19 в. Як відомо, Україна до кінця 18 в. не була близько в'язана з Росією. Лівобережна Україна (окрім Слобожанщини) складала автономну державну одиницю — Гетьманщину, котра мала певні політичні й економічні зв'язки з Російською Імперією. Мало не вся Правобережна Україна (Київщина, окрім Києва з околицею, що належали до Гетьманщини, Волинь і Поділля) входила до складу Речі Посполитої Польської й перебувала під безпосереднім впливом польського господарства. Нарешті Південна Ук-

раїна (пізніше — Херсонщина, Катеринославщина й Північна Таврія) складала на той час або територію запорізьких земель (Січ і Вольності) або це були незалюднені степи, „дике поле”, що належало до складу Кримського Ханства, або, як смуга північного узбережжя Чорного (та Озівського) моря належала частково до складу Отоманської Імперії. В господарчому житті цих земель велике значіння мали впливи татарсько-турецькі. Отже, в 18 в. Україна була політично й економічно розз'єднана, і тільки частина її була сполучена з Російською Імперією. Аж коли північне узбережжя Чорного та Озівського морів до рук російських дісталася, й уряд російський заходився там коло будування портів (Херсон, пізніше Одеса), правобережно-українське господарство (зокрема південна частина Правобережжя — воевідства Брацлавське й Подільське) скерує сюди всю свою увагу. Цьому сприяла також митна політика російського уряду, який надав правобережно-українській торгівлі низку пільг, маючи на оці скерувати її до російських портів на Чорнім морі. Після двох останніх розборів Польщі (1793, 1795 р. р.) Правобережна Україна перейшла до Російської Імперії. Сталася велечезної ваги подія — об'єднання розірваних частин української території під берлом Російської Імперії. Але це не усувало всіх попередніх інтересів і зв'язків. Правобережна Україна, що мала й надалі стосунки з польським ринком, з транзитом через Польщу до Балтицьких портів, та польською промисловістю, безумовно ще довгий час дивилася в бік Польщі. Цьому сприяло й те, що економічні інтереси Центральної Європи на Правобережній Україні вимагали, щоб ця територія якнайменше була зв'язана з Російською Імперією. В Європі дивилися на стан Правобережної України очима Польщі, вважали російське панування тут за звичайну й тимчасову військову окупацію. Проте, об'єднання Правобережжя з Лівобережжям і Степом у кінці XVIII в. не було лише звичайним сполученням різних областей під єдиним політичним та адміністративним устроєм. Це було об'єднання розпорощених, колись розбитих частин єдиного економічного організму України. Звичайно, процес консолідації української економіки розвивався повільно і в складних економічних і політичних умовах того часу. Насамперед виявилася жорстока боротьба німецького (пруського, австрійського) капі-

талу з капіталом російським за Правобережну Україну. Німецький капітал, що захопив ще за польських часів ринки Правобережної України, намагався зберегти тут свої позиції. Правобережна Україна цікавила його, як постачальник сировини, як ринок для збуту фабрикатів німецької індустрії, врешті, як транзитний шлях на Схід. Але це суперечило інтересам капіталу російського, що, спираючись на політичній своїй перевазі, чинить опір тим змаганням. В процесі цієї боротьби зростає третя, молодша сила — польський капітал. Звичайно, в цій боротьбі про економічні інтереси України думали якнайменше. Це питання, власне, й не могло тоді постати ні в російських або польських, ні в німецьких колах. Але тая боротьба економічна мала велику вагу в господарчому житті цілої України; її вплив і негативний, і позитивний, дуже помітний. З одного боку, тая боротьба не давала укр. господарству змоги нормально розвиватися. Але позитивне її значіння полягало в тому, що вона не дозволяла капіталові російському (й польському), або капіталові німецькому цілком опанувати економічне життя України. Отже, саме в умовах такої боротьби протилежних економічних інтересів, мимоволі виникало питання про те, куди скеровано економічні інтереси самої України: чи вони спільні з інтересами господарства російського, або польського, чи ні. Таким чином складна міжнародна економічна й політична кон'юнктура України першої чверті 19 в. певною мірою сприяла тому, що поставлена була на порядок денний проблема української економіки.

У процесі боротьби російського (та польського) і німецького капіталу сталися великі зміни у митній політиці Російської Імперії. Новий митний тариф 1822 року запроваджував систему протекціонізму. Встановлено було дуже велике мито на чужоземні товари, а багато товарів було зовсім заборонено довозити. Навпаки, полегшений був вивіз продуктів з Імперії. Разом з тим стверджено пільги, надані року 1819 польській промисловості й торгівлі. Все це було безперечно замахом на інтереси чужоземної промисловости, головне німецької. Тариф 1822 року мав дуже шкідливі наслідки для українського господарства. Насамперед це позначилося на зовнішній торгівлі України. Особливо помітні були наслідки нової митної системи в Одеській торгівлі. Одеська торгівля перед 1822 роком розвивалася надзвичайно швидким темпом. Після 1822 року торгівля Одеська занепадає. Падає довіз закордонних товарів. Зменшення імпорту мусило відбитися також і на експорті, що, в несприятливих умовах світового хлібного ринку, спричинилося до великих труднощів

у збуті українського збіжжя. Це відчуло передусім південно-українське купецтво, зв'язане з закордонним торгом. В цих колах чуємо перший гострий протест проти тарифу 1822 року. Звичайно, ці протести не могли бути широко виявлені, але відгуки цього здібуюмо на шпальтах російської економічної преси, особливо в „Коммерческой газете” 1820 — 1830 р.р. „Твердят — пише газета 1826 року, — що нічого неможна продавати, через те, що нічого не хочемо купувати у чужинців, що все заборонено, або обкладено над міру”. Зазначаючи, що „такі думки легко находять віру” газета продовжує: „Саме джерело цих поглядів виявляється найбільше в місцевих скаргах купців, які не мають на увазі цілого”. Проте, навіть офіційний орган Міністерства Скарбу мусив визнати, що „коли знов поновити тариф 1819 р. або ще більш необмежений, то звичайно порти Чорного моря багато б виграла. Туди б наплила сила-силенна товарів: торговельні користі і прибутки мешканців взагалі були на деякий час блискучі”. Проте, оборонці інтересів Росії доводили, що інтереси частини мусять уступитися перед інтересами цілого. Голос одеського купецтва лунав сильно ще й тому, що певною мірою висловлював інтереси південно-українських аграріїв, котрі зазнали великої шкоди від тарифу 1822 року. В Західній Європі до того тарифу поставилися надзвичайно вороже. Цей опозиційний настрій на Україні й закордоном, надто-ж після грудневих подій 1825 року, був такий загрозливий, що російський уряд примушений був зробити деякі поступки. Було залишено Одеський транзит; порто-франко в Одесі існує й надалі. Отож, після тарифу 1822 року вперше виникає думка про те, що інтереси українського господарчого терену можуть розминутися з інтересами російського, можуть суперечити їм, навіть бути цілком протилежні. Поняття української економіки з'являється вперше на суто-практичному ґрунті. Звичайно, це поняття не могло одразу набути певних форм, не могло заглибитися в громадській думці, тим паче в думці науковій. Минуло ще багато часу, доки тая проблема могла зформуватися, як поняття територіяльної української економіки.

Перші спроби оформлення поняття територіяльної української економіки зв'язані з діяльністю однієї краєзнавчої інституції, що працювала в Києві в 50-х роках 19 в. Це „Комісія для описання губерний Киевского учебного округа”, що існувала з 1850 і до 1864 року. Поле діяльності її — то була вся Київська шкільна округа, що складалася з 3 губернь Правобережжя та 2 губернь Лівобережжя (Чернігівська та Полтавська), тоб-то

охоплювала давню територію Наддніпрянської України. В умовах революційної доби 1840-х років широко розгортається національний рух у Польщі. Пожвавлення революційної діяльності у Польщі і серед польської еміграції закордоном безперечно знімало питання про Правобережну Україну. Російський уряд мусив запобігти цьому. Року 1850 скасовано митний кордон між Імперією та Царством Польським, і польські вироби (особливо текстильні) відтоді вільно могли йти на Україну. Це позначилося навіть на цукровому ринкові. Тоді на Правобережжі у великій кількості з'явився польський (або з Польщі) рафінад. Ця навала була така сильна, що українському рафінадові довелося шукати собі нові ринки у Росії, навіть у Сибіру. Хоч польська цукрова промисловість, безперечно, й рівнятися не могла до української, проте сприятливі митні й торговельні умови в той час дуже прислужилися інтересам польської промисловости й торгівлі. Але в зв'язку з цим на Україні поширюються польські економічні, політичні й культурні впливи, а це знов таки ускладнювало стан російського уряду на Правобережжі. В цілій низці заходів російського уряду супроти отієї польської навали на Правобережжю не останнє місце належить спробам вивчити всебічно стан Правобережної України (в зв'язку з Лівобережжям), довести, що це є не Польща, а „край русский”. Зокрема питання про укр. економіку знову стає на порядок денний. Завданням згаданої комісії було зібрати та систематизувати матеріали щодо природних умов, географічного та демографічного стану, економічно-соціального адміністративно-правного та культурно-побутового життя тих губернь, а також скласти й видати відповідний опис їх. До складу комісії увійшли професори київського університету, урядовці, місцеві дослідники й аматори і що дуже важливо, дідачі українські. Організація комісії мала цілком бюрократичний характер: вона перебувала під безпосереднім керуванням київської вищої адміністрації. Але, не зважаючи на свою бюрократичну організацію, комісія, вивчаючи тогочасний стан України, вийшла за межі своїх урядових завдань. Зв'язок її з широкими громадськими колами надає їй певного кольору та напрямку її діяльності. Урядові російські тенденції немов-би одходять на другий план. Комісія склала план майбутньої своєї праці („План статистического описания губерний киевского учебного округа”). Автор його, секретар комісії — відомий український статистик Д. П. Журавський, що залишив нам капітальний твір, на той час клясичний, — „Статистическое описание киевской губернии” в 3-х томах. Основну увагу в „Плані” віддано економічним пи-

танням. Комісія не закінчила своєї роботи й економічного опису України не дала. Але в її виданнях опубліковано було кілька праць, присвячених окремим питанням тогочасної української економіки, приміром, розвідка відомого українського економіста проф. М. Бунге „О железной промышленности в губерниях киевского учебного округа”. Цікаво відзначити, що в цих студіях маємо інтерес і до минувшини українського господарства. Після Кримської війни, коли почалася підготовка селянської реформи, комісія намагалася встановити зв'язок з новими інтересами й течіями, стати на ширші шляхи. Була невдала спроба перетворити комісію на Відділ Російського Географічного Товариства. На початку 60-х р. комісія проектувала змінити свій статут. Але уряд вгледів тут певну небезпеку, й праця комісії була припинена р. 1864. Комісія 50-х років не тільки накреслила шляхи вивчення укр. економіки, вона пішла шляхом оформлення поняття територіальної української економіки, утворила певну традицію, що потім знайшла собі такий плідючий ґрунт у діяльності Південно-Західного Відділу Російського Географічного Товариства в 70-х роках 19 в.

Південно-Західній Відділ Російського Географічного Товариства, заснованого року 1873, працював вже в зовсім інших умовах. Цю організацію створив осередок української інтелігенції в Києві, так зв. Київська Громада. Хоч до складу Відділу ввійшли деякі члени Комісії 50-х років, проте керівна роля в новій організації належить, безперечно, „громадянам” старшої й молодшої генерації. В цій роботі беруть участь Антонович, Житецький, Драгоманов, Зібер, Русов, Вовк та інші. Отож, у роботі Півд. Зах. Відділу яскраво виявилися українські громадсько-політичні й наукові інтереси й прагнення. Інтерес до українських економічних питань виявився в діяльності Відділу цілком виразно. Характерно, що навіть етнографічні праці звертають увагу на економічні моменти. Два основні моменти позначилися у відповідних студіях членів Відділу. Це — інтерес до історії українського господарства в його окремих галузях (досить згадати хоча-б цікаву працю В. Антоновича „О промышленности Юго-Зап. Края в 18 в.”) — з одного боку, й пильна увага до питань тогочасної української економіки з другого (праці Волкова, Чубинського та, найголовніше, Яснопольського). На великий жаль, Півд. Зах. Відділ не встиг розгорнути свою діяльність. Російський уряд, занепокоений з його національно-політичних тенденцій, того-ж сумної пам'яті 1876 року закрав цю інституцію. Члени Відділу проте не припинили своєї роботи. Та вже починалося розходження між двома таборами україн-

ської інтелігенції, „старою” й „новою” громадами. Нова Громада на чолі з Драгомановим та Подолінським переносить свою діяльність за кордон. Старі „громадяни” й надалі працюють на території Російської України. 1876 рік тут провів велику межу. В цих двох напрямках далі розвивається українська економічна думка, отже й проблема укр. економіки в цих двох напрямках ставиться, вивчається й розв'язується.

Друга половина 19 в. в історії українського господарства позначилася буйним зростанням капіталістичних елементів, що вже на межі третьої й останньої чверти століття створюють досить сильну капіталістичну систему. Цілком зрозуміло, що, в умовах швидкого темпу економічного розвитку України, неминуче мусили виявлятися і загострюватися всі суперечності цього розвитку, а разом з тим це повинно було відбитися на економічній думці. Українське господарче життя 2-ої половини 19 ст., як і за попередньої доби, не розвивалося ізольовано, незалежно від господарчих впливів сусідніх країн — Росії та Польщі, ба навіть ширше — господарського життя всієї Європи. Отож, відповідні процеси на Україні були вельми складні. Своєю природою та своїм темпом вони часто-густо чинили гострий опір економічним інтересам і прагненням Росії та Польщі на Україні. Економічна боротьба цих країн відбувалася також у другій половині 19 в. і позначилася в житті національно-політичному та культурному.

Які були основні моменти й чинники господарчого життя того часу? Це насамперед реформа 1861 року, що утворила належні умови для вільного обігу робочої сили, отож сприяла поширенню робітничого ринку. Зрозуміла річ, реформа 1861 року, що передусім мала на меті інтереси промислового капіталу — бо якраз вони й визначали весь хід реформи, — мусила відбитися на всіх ділянках українського господарчого життя. З другого боку, саме тоді, коли зліквідований був кріпацький транспорт, в умовах загостреної конкуренції промислового капіталу російського та західно-європейського після Кримської війни й тарифу 1857 року, з'являється пекуча потреба поширити транспортні можливості України — звичайно не стародавні шляхи чумацькі поліпшити, а збудувати залізницю. Отож, у часи переведення селянської реформи з'являються перші залізничні на Україні, що їх мережа надалі, особливо в останній чверті 19 в., росте надзвичайно хутко. Третій чинник, особливо важливий за для української економіки другої половини 19 в., — це розвиток донецької промисловости. Природні багатства Донецького басейну були відомі ще раніш (з 18 в), але в умовах крі-

пацького господарства не було ґрунту для утворення тут великих і міцних промислових осередків. На цьому питанні слід зупинитися докладніше. Утворення донецької промисловости саме й спричинилося до справжньої революції в тогочасному українському господарстві й яскраво відбилася на економічній думці. В першій половині 19 ст. становище донецької промисловости було дуже кепське. Тоді знали тільки за кам'яне вугілля в Донбасі, й тее вугілля здобували в невеличкій кількості, бо не було споживача. Нечисленні фабрики та заводи вживали стародавнього палива — дерева, й кам'яне вугілля, що його доводилося здобувати з великими труднощами (техніка тогочасна була дуже примітивна) було дороге й з дерев'яним паливом конкурувати не могло. Головний споживач міг бути лише на півдні, у портах Чорного та Озівського морів та у флоті. Але тут міцний конкурент — англійське вугілля, що у великій кількості довозилося сюди, як баласт на кораблях, які приїздили по пшеницю та інші сільсько-господарські продукти. Ціни на тее вугілля в Одесі та Таганрозі були досить низькі. Транспортні умови (залізниць у першій половині 19 віку на Україні не було) були такі, що далеко перевезити донецьке вугілля було не вигідно. Через це донецьке вугілля й не могло виступати на ринкові, як дешевий продукт. Та найбільш обмежувала розвиток донецької кам'яновугільної промисловости відсутність тут промисловости металургійної. За 1-ої половини 19 століття і на Україні і в Західній Європі певні були, що в Донбасі немає великих покладів залізної руди. Праці Демидівської експедиції 1837 року (висновки Лепле) стверджували таку гадку. Взагалі, залізородні багатства України тоді вважали за дуже обмежені. Німецький подорожник Коль писав в 1841 році: „У всій Південній Росії немає жадного місця, де б можна було здобути хоч який метал. Це величезна просторінь у Європі, позбавлена металу, де не можна здобути заліза на стільки, щоб викувати однісінького цвяха”. Це, звичайно, велике перебільшення, бо-ж невеличкі металургійні підприємства на Україні (головне на Поліссі) були віддавна. Проте, справедливо, що великої металургійної промисловости на Україні не було через те, що відомі тоді поклади залізної руди були малі й невисокої якості. Залізний ринок України був підпорядкований російському та почасти (на Правобережжі) польському залізові. Ливарне виробництво на Україні залежало від довозу російського чавуну. Отож Луганський ливарний завод (у Донбасі), що обслуговував військові потреби Імперії, а також вільний ринок (він виробляв різні сільсько-господарські й фабричні маши-

России". Перша праця — то величенька стаття, надрукована в „Отечественных Записках" 1871 року. Тут Яснопольський подає докладний огляд і аналізу укр. господарства; найбільш зупиняється він на господарстві Південної України, бо там вбачає вихід з того тупика, в який завела українське господарство колоніальна політика імперії. Цікаво відзначити, що в 1871 році не було ще Криворізького промислового осередку, та й взагалі донецька промисловість була ще мало розвинена. Та не зважаючи на це, Яснопольський передбачає майбутнє зростання донецької промисловости і пророкує, що через це зростання неминуче зміниться питома вага української економіки. Свою розвідку, після пильних статистичних обчислень і докладних описів окремих галузів української промисловости, та й взагалі українського господарства, він закінчує таким цікавими рядками: „Коли розвіється фабрична й заводська промисловість в південній Росії, а разом з нею і хліборобство, коли через південну Росію (Україну — ред) пройде один з найважливіших торговельних шляхів, і взагалі поживавиться торгівля, коли густина населення південних степів буде більше відповідати їхнім природнім багатствам, тоді ці економічні успіхи цілком змінять значення південної Росії у відношенні до інших частин нашої держави (Росії — ред.). Теперішня перевага півночі Росії спирається у великій мірі на її економічну перевагу, а коли останнє перейде на бік Півдня, його населення, при змінених умовах розвине свої природні можливості, тоді південна Росія (Україна — ред.) вийде з пасивної теперішньої ролі і придбає значення відповідно до багатих природніх покладів країни і її мешканців”.

Економіст-практик, яким був Яснопольський, передбачав неминучий зріст українського господарства під впливом вищезгаданих основних чинників українського економічного процесу за другої половини XIX віку.

Характерно, що і в дальнійшій діяльності Яснопольського, який стає осторонь українських політичних угруповань, маємо вплив тих інтересів і ідей, що з початку визначали його студії в царині української економіки. У своїй капітальній праці: „Про географічний розподіл державних прибутків і витрат Росії" Яснопольський, шляхом аналізу державних прибутків і видатків імперії, з'ясував, яке місце належало Україні в фінансовій системі імперії. Його цифри, цифри об'єктивного дослідника, блискуче підтвердили систему колоніального визиску і національного пригнічення, яку російський уряд запровадив на Україні.

Ця праця завершила попередні студії Яснопольського, що яскраво відбили інтереси укра-

І. Федорович

ЛЕМЕНТ ПРОТЕСТІВ

Російська преса еміграційних політиків вдарилася на сполох з приводу заяви Директора Федерального Інформаційного Агенства ЗДА Страйсберта. Заява та пов'язана з реорганізацією „Голосу Америки." За новими напрямками „Голос Америки" не мавби вести антикомуністичної пропаганди для народів Советського Союзу російською мовою, як то було досі, а обмежитись до об'єктивних інформацій про життя у вільному світі. Інформуючи про такі пляни наміченої реорганізації „Голосу Америки", Страйсберт заявив, що руске населення цікавиться тільки зовнішніми новинами, а протисоветські передачі не мають на нього впливу. Починаємо, як воно є в дійсності з тими передачами, який уявлений народ советською імперією чим цікавиться і про що думає. Важно те, що в цій реформі руска еміграція, а вірніше її політики, відчули небезпеку. Дотеперішня пропаганда „Голосу Америки" рускою, як і українською мовами послідовно тримала лінію — зберегти цілість і недоторканість ССРСР. Антикомуністичний характер її не зачіпав імперської суті, не торкався російського імперіялізму і не чіпав Росії, як цілості, про що так мріють і над чим працюють еміграційні антибольшевики тут і большевики там. І доки вона була такою, доти її підтримували рускі антибольшевики. Після реформи, як заявив Страйсберт, рускою мовою будуть передаватись тільки інформації, а для держав, що є підвладними чи залежними від ССРСР, пропаганда матиме антиросійський характер, а не тільки антикомуністичний, як було досі. Не знати, які держави мається на увазі, чи прилучені після другої війни, так званій другий імперський перстень, чи й ті, що їх большевицька Росія завоювала в 20-их роках, які постали були в національних революціях на етнічних територіях національностей, що їх уявлювала Росія сотні років, щоб „скріпити свої впливи в народніх стосунках”.

Отой антиросійський курс, який намічається в зреформованому „Голосі Америки", так сполошив руских антибольшевиків всіх барв, що вони залемтували голосно і навіть з погінського купецтва і промислового стану. Вони, разом з іншими працями наших українських економістів стали за підвалину дальших студій над українською економікою, і мали вплив на формування відповідної програми українських революційно-політичних сил.

(Закінчення в наступному числі).

розами. Найдошкульніше вразило їх те місце заяви, де Страйсберт сказав, що ворогом є не комунізм сам по собі, а „русский експансіонізм і імперіялізм”. Найбільше бояться рускi антибольшевики правди про Росію, а її сказав в останніх словах директор Інформаційного Департаменту.

В чому тільки вони не обвинувачують новий прапагандивний курс, який намічає Страйсберт! Він на руку Кремлеві, він помагатиме советській владі боронитись від „західних імперіялістів” і інше. І всього тільки за три слова: „русська експансія і імперіялізм”. Публіцист Вайнбаум, по-вченому, авторитетно заявив що: „русский імперіялізм рішуче нічим не відрізняється від імперіялізму англійського, еспанського, французького, або навіть американського. То було природне в ті часи стремління кожної держави поширювати свої території (у нього пределы) за рахунок слабших сусідів і збільшити свій вплив в міжнародних відносинах”. Знамените і важливе визнання для демократа-антибольшевика, як пан Вайнбаум. Що він ствердив? Росія за сотні років підкорила собі величезні території. І все то, мовляв, було природньо, бо так було з Англією, Еспанією, навіть з Америкою. Він визнав, що етнічна Росія (десь же був її початок) без імперіялізму поширювала свою московську територію (у нього території). І не просто поширювала в незаселених просторах-територіях, а за „рахунок слабших сусідів”. Не без мети це робила, а для того, „щоб збільшити свій вплив в міжнародних відносинах”. Знаємо, що оте поширення ніяк не було викликане перенаселенням, бо північні, східні і південно-східні простори властивої Московії ще й тепер дуже рідко заселені. Відбувалось те поширення цілеспрямовано, щоб заволодіти територіями сусідів, користуватися з їхньої праці, а збільшення впливу, про яке говорить Вайнбаум, було потрібне для дальшого завоювання чи загарбання. Коротко: Вайнбаум, проговорившись, визнав, що не імперіялістична його Росія завжди вела імперіялістичну розбійницьку політику. Бо ж що таке імперіялізм? Ми під ним розуміємо політику якогось народу, переводжувану його урядом, з метою заволодіти територією іншого народу, накинути йому своє право володаря, узалежнити його від себе і цим самим здобути стратегічні, економічні і політичні користі. Природи і характеру імперіялізму не змінюють різноманітні сповідні ідеї, якими часто він прикриває свою експансію. Московський історичний імперіялізм Вайнбаум і інші „демократи” пробують виправдати правом сильнішого. Цікаво, чи виправдували б вони, якби до їхньої власної хати забрався фізично сильний зло-

дій і забрав у них половину, а то й всю їжу, викинув з ліжка і свій „моральний” вчинок оправдував тим, що він сильніший. А Московія так завжди робила, хоч не завжди була сильнішою. Завойовуючи Грузію, Україну, Узбекистан, Польщу, а за наших часів пів Європи, Росія, байдуже, якої вона була барви, гамувала природній культурно-матеріальній розвиток країн, руйнувала і нищила добробут їхнього населення, нівелюючи і уніфікуючи сильніші культури і цивілізації на московський копил.

Все те, що розбійницький імперіялізм рускiй загарбав досі, включаючи і загарбання після другої війни, у русских демократів є природнім, бо так водилось у світі. Не чіпайте того, бо зробите кривду рускому народові, говорять вони, так, мовляв, було. Було та загуло, доводиться сказати словами приповідки „русским демократам”, які в своїй імперіялістичній захланності намагаються виправдати історичний розбій Росії в минулому, в сучасному і на майбутнє. Всякий імперіялізм в кінцевому результаті своєму є негативний і шкідливий своїми наслідками не тільки для поневолених народів, але і для панівних. А російський імперіялізм виявив себе найбільш звірячим. Аналогія з англійським, еспанським і американським імперіялізмом, хоч прикрита вченою ярмулкою відомого публіциста, підбита імперською брехнею. Є істотна і глибока різниця між колоніальною політикою тих і імперіялізмом Росії. З-під колоніальної „опіки” англійців виловились незалежна Індія, Пакістан, Єгипет, тієї опіки позбувся Іран і інші. Те саме мається у відносинах ЗДА. А в Росії щось подібне немислиме в такий спосіб. Бо Росія, як той опир, за порівнянням І. Франка „із серця соки ссе. Лиш гадь і слиз росте і міцніе в ній. А свобідний дух або втікати мусить, або живцем вмирає” в її гробі. Росія була і є штучно створеною державою, конгломератом народів, які не мають між собою жадної духової цементуючої спаяности, а утримуються багнетами і терором вкупі. Тому з нею й рвуть народи. Підтримувати цей парадоксальний історичний витвір означає підтримувати винищення, ліквідацію народів.

„Русскі демократи”, викинуті національними революціями з такої рідної, близької їм Росії, продовжують тут в розсіянні місію Росії — опира. Росія еміграційна і Росія Маленкова перегукуються через зв'язкові ланки: церкву і русску культуру. Російське самовладство (самодержавіє) трималося на трьох стовпах чи китах: русске православіє, народність (єдність народу імперії) і неподільність, а вірніше недоторканість території. І на ті три імперські стовпи Победоносцева спирається ідеологія

русских демократів. Русске духовенство видає книжку: „Україна — найбільша брехня століття”.

Єпископ Нікон виступає на сторінках преси в обороні неподільності Росії. І то як? Не чіпайте території, бо русські люди будуть воювати за оті загарбані чужі території. А Керенський, цей главноверх революційного імперіялізму, змінивши демократичну спідницю главноверха на західні штани, метеором літає з Парижу до Нью-Йорку і все кричить про федерацію, про цілість імперської території, клянучи сепаратистів. В Нью-Йорку 16 листопада говорив він на тему „Хто ворог”. І договорився, як кажуть, далі нікуди. „Імперіялізм чужий світоглядіві русскої демократії. Не знав його і царський уряд. Імперіялістична доктрина — продукт західньо-європейської і американської великодержавности, породжений фінансовим капіталом” (Н.Р. Слово з 17 листопада). Прямо з лєнінських скрижалів про імперіялізм чеше ця зловіща примара Росії. І після такої доповіді російські антибольшевики, відгодовані на американські гроші, надсилають звернення до президента Айзенгавера в якому пишуть і повчають: „Не ведіть Вашу країну шляхом, який вказує Страйсберт і його одностуді: це шлях катастрофи. Ведіть її тим єдиним шляхом, який приведе до ліквідації комуністичної небезпеки”. Ліквідуйте тільки небезпеку, а Росії, з якої вона народжується і якою унапрямується, не чіпайте. Через тиждень після цього відділ КЦАБ'у видав своє звернення на цю тему. В ньому, аналізуючи заяву Страйсберта, рускі антикомуністи патетично запитують: „Що це — катастрофічна політика чи свідомо обраний шлях катастрофи?” І через кілька рядків:... „Закликаємо всіх американських антикомуністів зробити все, що їм під силу, щоб запобігти катастрофі, щоб допомогти американській політиці вийти на єдино вірний шлях, що приведе до ліквідації комуністичної небезпеки. Ліквідувати її (небезпеку - ред.) можна тільки в союзі з народом Росії, в спільній боротьбі проти комунізму — за вашу і нашу вольність”. Вже й не народи, а народ Росії, як у Победоносцева. То зветься демократія. А за цими пішли писати, відгодовані в імперській псарні, — націоналі-федералісти, непередрішенці. Ці дзяволять, що тільки вони знають, чого хочуть народи, уярмлені большевизмом. Тільки єдиної і тільки єдиною-скавулять федералістичні націоналі. То все дзявоління, але воно характерне. Не було царського імперіялізму, немає советського, а є американський. Оттак вони думають, так діють і за отим думанням діятимуть в найкритичніші часи світового напняття. Вони ж бо

ВІД ООЧУСІВСЬКОЇ ГРОМАДИ В АМЕРИЦІ
ГОЛОВНА УПРАВА СКЛАДАЄ РІЗДВЯНИЙ
ПРИВІТ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ, ЙОГО
СЛАВНИЙ УПА, БОРЦЯМ РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИ-
ЗВОЛЬНОГО ПІДПІЛЛЯ — ОУН— УГВР, ЩО
РАЗОМ З СВОЇМ НАРОДОМ КУЮТЬ В БО-
РОТЬБІ ДЕРЖАВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРА-
ЇНИ І ВОЛЮ ДЛЯ ЇЇ НАРОДУ.

Головна Управа ООЧСУ.

демократи і поборюють імперіялізм, — сказано ясно і без натяку.

Прикметою психічно-хворих людей є те, що вони втрачають здібність розуміти і відчувати свою хворобу. Русска інтелігенція, одержима імперіялізмом, після революції 1905 року кричала, що вона „запалить Європу”. А коли сталася революція в Росії 1917 року, то замість того, щоб зосередити свої сили на упорядкування і налагодження життя свого русского народу, пригніченого теж російським імперіялізмом, демократична інтелігенція Росії покликала свій нарід і повела його на нові підбої, завоювання національних республік, які постали були після розвалу Росії. В цій війні її апетити зросли. Вона співала:

„Ми на горе всем буржуйам
Мировой пожар роздуем -
Мировой пожар в крови
Господи благослови”!

Оте імперіялістичне безумство, одержимість така велика, що вона не вкладається в жодні рямці логічного мислення. Можна б писати багато, як большевизм, цей продукт російської духовости, в кривавих оргіях розправлявся з народами і республіками. Можна б наводити силу-силенну фактів співпраці передової русскої інтелігенції з оновленими в жовтневій революції імперським силами. Одержима імперською ідеєю, русска інтелігенція доходить до кощунства. А. Блок, відомий поет-аристократ, не пролетар, учень уславленого філософа Соловйова. А він же в поемі „Дванадцять” порівнює апостолів Христових з головорізами большевиками:

Гуляет ветер, порхаєт снег
Идут двенадцать человек...

Хто вони? Це ті чекісти, які, бродячи по коліна в крові, здібні розстрілювати де завгодно і кого завгодно. А їх веде:

Вперед с кровавым флагом
И за вьюгой невидим
И от пули невредим,
Нежной поступью надвьюжной,
Снежной розсыпью жемчужной,
В белом венчике из роз -
Впереди — Исус Христос...

Оце духове обличчя, психологічне сприйняття передовою русскою інтелігенцією приходу большевизму. Не піднімається рука аналізувати оте кошуство одержимої імперською ідеєю найпередовішої русскої інтелігенції. Вона і на еміграції не відступила з тих позицій, на неї не вплинув клімат Заходу. Йдучи шляхом русско-го „месіянізму”, шляхом уярмлення народів і збереження неподільної Росії, русські імперіялісти, не комуністи, завжди попадали в такт з комуністичним імперіялізмом. І то зрозуміло, бо природа обох однакова: визволяючи, покорають і володіти. Отой лемент, про який була мова на початку, поцейбічних, їхні апелі до американського суспільства, перемішані з пересторогами і погрозами, ще раз підтверджують це. Вони лементують, кричать, щоб зберегти Росію, хоч знають, що не можна бути з Росією, а проти комунізму: бути за неподільну Росію, значить бути за сваволю і диктатуру.

Е.М.

З НОТАТНИКА

13. X. 53. Слово „керенщина” увійшло либонь у більшість світових мов, як певний цілком визначений політичний термін, що його можна було б уважати за синонім політичного хлестаковства.

Був час, коли здавалося, що цей термін пережив його живого причинника, забезпечуючи останньому хоч і гумористично-невеселу, але все ж безсумнівну „несмертєльність”. Та ба, виявляється, що така несмертєльність не задовольняє п. Керенського і він, час від часу гальванізований знаними таємничими силами, впливає на політичну арену, як живий небіжчик, і пробує „діяти” знову. Кожен такий „посмертний” виступ кінчається, зазвичай, так само сумно, як і його виступи за політичного життя („закладник демократії”, „головноумовляючий” і т.п.) тих давніх літ. І бувший недбалий „демократичний цар” знову зникає в своїй могилі. Але минає якийсь час і „балерина феєраля” розпочинає знову свій „данс макабр”...

Ні, п. Керенський не задовольняється могильною тишею свого політичного небуття. Дивно! По всіх тих „діях” і „вчинках” хтось би сховався до мишачої нори, і носа б від сорому не показував би, наколи б, річ ясна, той сором, хоч і в мінімальній дозі, посідав. Але п. Керенський, як видно, соромом не гришити. При згадці п. Керенського завжди ви-

никає в уяві постать не менш славнозвісного виконавця „Пісеньок П'єро” п. Вертінського: вони обидва в своїй „творчості” — конгеніяльні. Як що творчість п. Вертінського (до речі: нині мешканця міста Москви) можна назвати „керенщиною в мистецтві”, то діяльність п. Керенського цілком добре характеризує б формула „вертінскізм у політиці”.

А може простіш, хоч і досадніш: політична порнографія.

23. XI. 53. Земляки, знайомі з російською мовою, запевне часто чули слово „подлинник” (напр. „подлинное чувство”, або „подлинное искусство”). Але напевно мало хто (окрім, може, фахівців, та й то не всіх) знає, яка макарічна „ретроспектива” виникає в походженні того слова.

Ото ж з найдавніших часів Московської Держави в словнику московської політичної поліції („сыск”) існувало дві „правди”, добувані підчас „допросів”, а саме:

1) „Правда подлинная” і 2) „Правда подноготная”. Спосіб добування тих „правд” був, розуміється, традиційний („с пристрастієм”) і історично живий, ба й з нечуваною силою відроджений в ГПУ, НКВД, МВД нашої доби.

То ж першу „правду” добувалося ударами палки („лінька”), а другу — більш складним способом — засовуванням під нігті різких гострих знарядь. Мало хто теж звернув увагу в свій час, що осідок советської політичної поліції в Москві на Лубянці міститься саме там, де за часів Івана IV і наступників містився т. зв. Пытошный Приказ, ц.т: тодішнє МВД..'

— І єсть наївні люди (а навіть політики!), які вірять, що слово „еволуція” (чи „революція”) на терені Московщини може мати якийсь реальний сенс. —

Просим Тебе, Царю,
Небесний Владарю,
Даруй літа щасливії
Сього дома господарю.

Пану Господарю
Й пані Господині
І старому, і малому
Всій його родині.

КОЛЯДА — НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД.

В ДЕСЯТУ РІЧНИЦЮ АБН

ПЕРША КОНФЕРЕНЦІЯ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ (ЛИСТ. 1943 Р.)

(Передрук документу з архіву Пресового Бюро АБН)

Україна, найбільша потенційна й фактична сила в боротьбі з московським імперіалізмом, стояла і сьогодні стоїть в її авангарді.

З починку України вже в 1917 році відбулася в Києві Конференція всіх поневолених Москвою народів кол. Росії, на якій були заступлені такі народи середньої і східньої Європи: Україна, Польща, Білорусь, Литва, Латвія, Естонія і Фінляндія, були також представники Дону, та навіть делегати далекого Сибіру.

Всі вони з'їхались до Києва, з ініціативи Президента України Михайла Грушевського, світової слави історика, щоб обміркувати шляхи й методи дальшої спільної боротьби проти загарбницької політики російського Петрограду.

Прошли роки. На місце білого Петрограду, прийшли червоної Ленінград і Москва. Перед в'язнями червоної тюрми народів станули ті самі завдання, які стояли перед ними в 1917-23 роках. Треба було з зброєю в руках відстоювати своє природне, відвічне право на свободне життя, на всебічний розвиток у своїх незалежних національних державах.

І ось, нав'язуючи до давньої традиції спільної боротьби з московським імперіалізмом, — Політична Комісія при Проводі Організації Українських Націоналістів Самостійників-Державників проводить активну політичну діяльність серед поневолених народів у роках 1940-41. Відбувається низка політичних конференцій і розмов із представниками народів Кавказу, з білорусами й народами Уралу (Комі, Мордва).

В результаті устійнюється спільна політична лінія. Спільний журнал „Наш Фронт” дає платформу для політичної дискусії і розяснення проблем спільного анти-більшовицького фронту боротьби.

В результаті воєнних дій, опинились на території України багато представників народів східньої Європи і Азії, чи то як військовополонені, переселені більшовиками, чи то як робітники. Всі вони виявили своє зацікавлення Українською Повстанською Армією. До її загонів голосився багато хто з них. Тимчасом німці організують при Вермахті, з полонених червоної армії, національні відділи для боротьби з більшовиками. Але вони пробують ужити їх також проти УПА — та даремно. Національні відділи уникають боїв з УПА, входять з нею в контакт, інформують про все, переходять на її сторону.

У висліді спільної мілітарної боротьби і цілого ряду політичних заходів відбувається 25 червня 1943 року підготовча конференція, а 21-22 листопада 1943 року — Перша Конференція Поневолених Народів Східньої Європи і Азії.

На ній були заступлені 13 народів такою кількістю представників: 5 українців, 2 білоруси, 5 грузинів, 6 азербайджанців, 4 вірмени, 6 туркестанців, 2 татарини,

2 осетинці, 1 кабардинець, 1 черкас, 1 башкир, 1 чуваш.

Конференція тривала два дні. Напередодні треба було вести бій з німцями. В бою взяли участь також усі делегати; командував грузин — майор Гогія.

На Конференції розглянуто політичне положення в світі і в ССР та намічено лінію спільної боротьби з Німеччиною і московсько-більшовицькими імперіалістами. Рішено створити Комітет Поневолених Народів, який координував би революційну боротьбу поневолених народів. Рішено також розбудувати національні відділи при УПА на самостійні національні повстанські армії і перейти на свої території для продовжування боротьби серед власних народів.

Конференція станула на становищі, що тільки шляхом революції зсередини можна розвалити ССР. В революції необхідні єдність стратегії, рібночасний виступ і скоординована дія.

Конференція опрацювала політичну платформу і проголосила Маніфест до поневолених народів.

ВІДОЗВА КОНФЕРЕНЦІЇ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ (21 Листопада 1943) ДО НАРОДІВ СХІДНЬОЇ ЄВРОПИ І АЗІЇ

Дорогі Брати і Сестри!

В тяжкі хвилини лютування імперіалістичної війни, в час загибелі мільйонів наших братів на фронті і винищення наших родин у заплілі, в час варварського нищення нашого майна та пам'яток культури по наших містах та селах — звертаємось до Вас з братнім заклинком: Станьте одностайно до оборони життя і майна Вашого і Ваших рідних, станьте до боротьби проти ворогів людства — лалів війни!

Хто ж і для чого розпочав цю страшну й жорстоку війну? Хто виявляється винником мільйонових убивств і страждань невинних? Хто мусить понести кару за народне горе? Проти кого ж нам боротись?

Сучасну війну розпочали й ведуть правлячі імперіалістичні верхівки Берліну і Москви — німецькі націонал-соціалісти і російські більшовики.

Війна ведеться за те, котра з імперіалістичних клік має надалі поневолювати і експлуатувати народи Європи і Азії. Імперіалісти рішили, що їм замало підбитих народів, вони хочуть іще більше поширювати свої імперії, ще міцніше придушити гноблених ними і затагати до такого ярма нові народи.

Прагнучи до цих розбишацьких цілей, імперіалісти силою змобілізували синів поневолених ними народів та погнали їх на фронт, — мільйони синів України, народів Кавказу, Туркестану, Надвожжя і Уралу — знаходяться сьогодні в окопах, віддаючи життя за своїх гнобителів. В той же час, у заплілі, НКВД тероризує їх родини, знущається над ними. В тилу запрягають до

видираючи в них з рота останній кусок хліба.

Війна вже погубила мільйони бійців, зруйнувала народні господарства, як поневолених, так і воюючих народів. Однак кінця війни ще не видно. Для випередження альянтів на Балканах, кремлівські „вожді” кидають не підготовлені військово-солдатські маси в безнастанний наступ під вогонь німецької зброї. Ще не закінчилась війна з Німеччиною, а вже сталінська кліка, в наслідок загарбницьких задумів на Балканах і в Середній Азії, попадає в нові конфлікти, готується до нових воєнних дій. Ще не вигоєні рани, а вже готується нові вдарення для населення.

Та даремні надії імперіялістичних катів, коли вони думають, що й далі народи пасивно виконуватимуть їхні накази. Сьогодні вже не тільки поневолені народи, але й маси народів, з яких вийшли правлячі імперіялістичні верхівки, побачили безглузда і весь злочин теперішньої війни. Зараз усім стало ясно, що безперспективне змагання на фронті доведе лише до винищення народів і спустошення краю. Всі зрозуміли, що мусить припинитись безглузда бійня народів, що мусить наступити зміна.

Однак, яка має бути зміна, і як до неї дійти?

Чи може наступити зміна, коли залишаються при владі існуючі імперіялістичні кліки? Чи може наступити суттєва зміна, коли залишається дотеперішній державний лад насильства і експлуатації? Відомо ж, що державний лад, побудований на поневоленні одних народів другими, породжує змагання до дальшого підбою і дальшого поневолення, народжує імперіялізм. Устрій побудований на поневоленні одним народом других неминує веде до імперіялістичних воєн і руїн.

Щоб вийти з сьогоднішнього трудного становища, замало є припинити лише війну. Для цього необхідно повалити цілий державний устрій, знищити імперіялістичні кліки і побудувати новий лад на сході Європи і Азії. Цей факт виключить можливість поневолення одного народу другим, виключить усякий імперіялізм і гарантуватиме повну волю розвитку кожного народу. Цей лад мусить бути побудований на системі незалежних держав кожної нації на своїй етнографічній території.

Здійснити той лад можна тільки в безпощадній боротьбі з імперіялістичною правлячою верхівкою, тільки шляхом революції. В боротьбі проти спільних гнобителів сталінського і гітлерівського імперіялізмів — необхідний єдиний фронт усіх народів Сходу, керований своїми національними проводами. Для перемоги революції потрібний підйом мільйонів мас.

Поневолені народи Сходу вже вступили на шлях цієї священної боротьби. В тій боротьбі вони добилися вже поважних успіхів. Національні партизанки в Україні, на Кавказі, в Середній Азії і в Прибалтиці високо підняли прапор проти імперіялістів, обороняючи народ перед грабунком імперіялістичної наволочі визволяючи цілі терени від імперіялістів. Їм подають братню руку в цій боротьбі народи Балканів та Західньої Європи.

Бійці червоної армії і дорогі наші брати в окопах!

Своєю героїчною боротьбою ви проганяєте німець-

ких імперіялістів з Рідних Земель. Ви стали в ряди передових бійців проти імперіялістів. Однак — Ви виконали лише половину роботи. За плечима у Вас жирує на народньому горі другий імперіялізм — сталінський. Він такий же ворог народу, як і німецький імперіялізм, він так же поневолює і експлуатує народи, як і німецький. Повертайте свою зброю проти нього. Бийте його так нещадно, як б'єте зараз гітлерівську наволоч. В рядах червоної армії творіть революційну протімперіялістичну організацію. Нав'язуйте контакт з революційними повстанськими арміями й переходьте до них організованим порядком — індивідуально та цілими військовими частинами.

Робітники воєнних заводів!

Не помагайте імперіялістам своєю працею в заплілі, вигублювати Ваших братів на фронтах. Виготовлену Вами зброю і амуніцію захоплюйте в свої руки і бийте нею Ваших гнобителів і імперіялістів, передавайте її партизанським відділам.

Приналежні до чужонаціональних батальйонів при німецькій армії!

Гітлерівські окупанти використали Ваше тяжке становище в полоні і Вашу волю битись проти сталінського імперіялізму і погнали Вас на фронт до братовбивчої війни.

При вашій допомозі гітлерівські імперіялісти хочуть поневолити наших рідних на Батьківщині, а потім і Вас знищити. Не дозволяйте використовувати себе проти наших братів, а Ваше місце — не при німецькій дивізії, а в революційних протімперіялістичних арміях. Нав'язуйте з ними контакт, усвідомлюйте своїх товаришів та з усіма боеприпасами переходьте до своїх Повстанчих Армій.

Постанови Конференції Поневолених Народів Східньої Європи і Азії, що відбулася в Україні 21-22 листопада 1943 р.

Оцінка політичного становища

1. Сучасна війна між німецьким націонал-соціалізмом і російським більшовизмом — це типова імперіялістична загарбницька війна за панування над світом, за новий поділ матеріальних багатств, за здобуття нових сировинних баз і ринків збуту, за поневолення народів і експлуатацію їхньої робочої сили.

2. Обидва воюючі імперіялізми заперечують право народів на їх вільний політичний і культурний розвиток у самостійних національних державах та несуть їм нове поневолення в формі гітлерівської „Нової Європи” чи більшовицького СССР.

3. Протисупільні грабіжницькі цілі та повну ідейну пустку намагаються імперіялісти замаскувати брехливими гаслами про соціальну рівність, визволення працюючих, тощо.

4. Скомпромітований ідейно й політично більшовизм шукає опори у відогрітих реакційних гаслах слов'янофільства й традиційного російського шовінізму.

5. Імперіялістична війна довела до великого матеріального й військового виснаження і загострила політичні і економічні суперечності всередині імперій. Це створює корисні обставини для наростання революційно-визвольного руху серед поневолених народів.

Останній час характеризується швидким ростом і загостренням визвольних революційних дій поневолених народів: в цьому запорука перемоги революції та нового світлого будучого.

Політичні завдання поневолених народів

Тільки національні революції поневолених народів припинять безглузду воєнну різанину і принесуть світові тривке замирення. Новий міжнародний лад, спертій на шануванні політичних прав кожного народу, дасть кожному народові повні можливості культурного і економічного розвитку. В системі вільних національних держав забезпечується повна воля людини, давлений і експлуатованій досі казарменною системою імперіялізму.

Щоб припинити терор, знуцання імперіялістів та прискіпати революційні дії проти імперіялізму, Конференція закликає всі поневолені народи посилити політично-революційну боротьбу на своїх теренах для вирівнювання натуги революційного фронту проти імперіялізму.

Для швидкої і повної перемоги національної революції потрібний один спільний фронт усіх поневолених народів. Тому Конференція вважає необхідним створення спільного Комітету Народів Східної Європи й Азії, який координувати буде всі національно-революційні сили тих народів, вибере єдину лінію боротьби з спільним ворогом, єдину тактику боротьби та у відповідний момент дасть гасло до одночасного повстання всіх поневолених народів.

Окремі постанови.

1. Конференція поневолених народів Східної Європи й Азії вітає героїчну боротьбу народів Західної і Середньої Європи проти німецького імперіялізму і заявляє свою повну політичну солідарність у цій боротьбі.

2. Конференція вважає потрібним розгорнути серед народів Західної і Середньої Європи широку пропаганду для ознайомлення їх з визвольною боротьбою народів Східної Європи і Азії.

3. Конференція закликає: зробити все можливе, щоб не допустити до вивозу вглиб Німеччини на західні фронти національних формацій при німецькій армії. (Не публікувати з конспіративних причин.)

4. Зібрати в національні формації бійців інших національностей при УПА, які досі були

З ДАВНІХ АРХІВІВ

Часи імператриці Анни Іванівни (1730-1740), так барвисто описані в „Історії Русів”, були, мабуть, найтяжчими для України-Гетьманщини. Р. 1734, після смерті Гетьмана Данила Апостола (помер 17.1.1734.), гетьманський уряд було фактично скасовано й встановлено „Правління вМалой Росії в шести персонах” (3 українці і 3 росіяни) на чолі з головним командувачем російського війська на Гетьманщині й Слобожанщині генерал-лейтенантом князем Олексієм Шаховським.

Знову встановлюється на Україні, як це було за Петра I, режим військової окупації. Не покладаючися вже на самі московські полки, російський уряд ставить на Україні найманий німецький Мекленбурзький корпус, який дуже дався взнаки українській людині.

Документ, що його тут публікуємо, звичайно, не оригінал. Таких випадків було безліч, і не одну сотню подібних документів того часу бачили ми в архівах. Це була система, основна мета якої було зламати, знищити українську самостійність й унеможливити будь-який спротив російському пануванню на Україні.

Але подія, що трапилася в Конотопі 14 жовтня 1734 року, має особливий інтерес. Бо жертвою московської дикости й брутальности німецької солдатески цього разу стала одна з найвизначніших і найзаможніших родин Гетьманщини — сім'я покійного генерального судді Андроника (Андрія) Кандиби.

Мало того. Вдова генерального судді Домінника Яковліва Кандиба, народжена Лизогуб, була рідна тітка найвишого українського представника в тогочасному уряді Гетьманщини — генерального обозного Якова Юхимовича Лизогуба. Навіть вищі кола українського суспільства були безсилі супроти російської сваволі.

Наслідки скарги нам невідомі. Україна мусіла платити за своє поневолення.

Проф. О. Оглоблин

Найясніша, Найдержавніша, Велика Государине, Імператрице Анно Іванівна, Самодержице Всеросійська!

Мекленбурзького корпусу полковник Пан Шак без одводу старшини городової конотопської, інших тамошніх обивателів оминувши дома, двір мій найнижчої собою зайняв собі під

розкинені (не публікувати з конспіративних причин.)

5. Скріпити акцію самооборони і оборони перед терором відступаючої німецької влади й армії.

Підписали Голови Національних Делегацій:
Азербайджан: Фізуль, **Білорусь:** Дружний, **Башкірія:** Кагарман, **Вірменія:** Антрант, **Грузія:** Гогоя, **Туркестан:** Дежкман (казак), **Туркестан:** Шімрат (узбек), **Татарія:** Тукай, **Україна:** Стеценко, **Черкесія:** Джігіт, **Чувашія:** Скворцов, **Кабардинія:** Баксан, **Осетія:** Арам.

квартиру; і через цілолітній час маючи постій, витиски її кривди не малі мені починив; дим мій з усякою прибудовою одібрав на себе, тільки хату одну для прожиття мені з домовими моїми уступив був. І з тої покількокротне племінник його полковничий Шак і не якась жєна, котру називають поручниця Райсборша, приходячи з незносним поруганням виганяють мене; а я найнижча при старості літах сього зимного часу місця собі де прожити ніяк не маю, бо, крім єдного того дому, іншого жадного двору не маємо, і до сього часу в тяжкому утисненню з домашніми моїми проживалам в тій єдній хаті. А сього октябра 14 числа вона ж, поручниця, знайдучись при дворі його полковника Пана Шака, з племінником його полковничим Шаком і ко притомністю самого полковника, найшовши на ту хату мою гвалтом, одбили кімнату і сина мого Данила невідомо за що учали сильно волікти до себе, що я видячи з покірним проханням його Пана Полковника благала, щоб він такого насильства мені найнижчій з дітьми не чинив. І в той час та поручниця, прискочивши до мене найнижчої і напавши нагло без ніякої провини, била мене найнижчу по щоках і кулаччям де попало до своєї волі і, збивши з мене шапку, рвала за волосся нещадно, що зобачивши рідна дочка моя Уляна, заміжня, бувши у мене в гостині, охороняючи мене від такого тяжкого бою, коли не допускала їй, поручниці, більше мене бити, той прапорщик Шак, племінник полковничий, вийнявши шпагу наголо, обрубавши дочку мою і поранив у лице. І збивши з ніг, таскав її до напівсмерти; який бій і рани бунчуковим товаришам Петрові Валкевичеві та Іванові Костенецькому ми, найнижчі, протестували. І той бій і рани нас списали вони, бо той Валкевич з товаришем над корпусом міклебурзьким настановлені бути комісарами. Од якого тяжкого бою та каліцтва я, найнижча, а також дочка моя будучи до того ж непорожня, заледве в живих остаємося і знайдуємося недужі близько смерти.

Всемилоствивіша Государине Імператрице, прошу Вашої Імператорської Величності, нехай звелить державство Ваше сіє мое прохання Вашої Імператорської Величності Генералові-Лейтенантові, Лейб-Гвардії Кінного Полку підполковникові Вашої Імператорської Величності Генералові-Адьютантові Сенаторові й Кавалерові Князеві Олексієві Івановичу Шаховському у Військовій Єнеральній Канцелярії прийняти і розгляд та рішення учинити, як Вашої Імператорської Величності укази велять.

Вашої Імператорської Величності найнижча раба Домінікія Кандибина вдовствуюча суддина єнеральна. 1734 року октябра 16 дня. До

подання належить у Військову Єнеральну Канцелярію. До сеї чолобитної замість Домінікії Кандибини, вдовствуючої суддиної єнеральної, син її бунчуковий товариш Василь Кандиба руку приложив.*)

(Збірка рукописів О. Лазаревського, ч. 37, 2-тека з матеріалами по Прилуцькому полку, в'язка „консистенти“. Відділ Бібліотеки Академії Наук УРСР).

*) На документі є помітки: „1734 : (дня) 18 : 8 (окто)бра: записав в книгу „доложить“. „ВК (Військова Канцелярія) д(ьло?) 2674“.

ВОЛЕЛЮБНІ НАРОДИ СВІТУ!

Якщо хочете жити в мирі, добрі та свободі
— знищіть Московсько-большевицьку імперію
— найбільше вселюдське зло.

Незабаром вийде з друку монументальна
історична праця

„ІСТОРІЯ РУСІВ“
українською мовою

За редакцією проф. О. П. ОГЛОБЛИНА.

Літературний редактор В. ДАВИДЕНКО.

Тираж обмежений.

Поспішіть з передплатою. Книжка з вступною
статтею матиме 300 сторінок друку.

За попереднім замовленням ціна книжки \$ 2.50
з пересилкою \$ 2.75.

Замовлення надсилайте на адресу:

— V I S N Y K —

P. O. Box 304, Cooper Sta. ODFP
New-York 3, N.Y.

ШАНОВНИЙ ПЕРЕДПЛАТНИКУ!

В цьому числі Журналу посилаємо Вам пригадку заборгованості за „Вісник“ на кінець року.

Просимо ласкаво переслати належну з Вас заборгованість на адресу Вісника. Зробіть це негайно.

Ставайте передплатниками журналу „Вісник“.

Надсилайте передплату на 1954 рік.

ДЕ ВИХІД?

Найгарячіші прихильники вузько партійного творива, яке назвали ДЦ, починають розуміти, що так далі не може бути і заговорили в пресі про кризу. Читаючи оті турботні повідомлення про кризу в НР, про „Порядок в ДЦ” пригадується ситуація п'ять років тому. Тоді вперше увипуклилася напруга чи напняття між Сходом, окупованим большевицькою Москвою, і Заходом. Приспішено і багато радили українські політики над організацією, вірніше гальванізацією десятки років не діючого Центру. Як водиться, говорили про концепцію, про фундамент, на якому мала б постати та еміграційна будова. Ситуація в Європі була невиразна. Позиції аліянтського світу так само. Зі сходу політичний тиск міцнішав, а, так званий, аліянтський світ ще не позбувся ілюзій про співпрацю з московським царством. Московські імперяльні сили по цей бік прірви ще не очунали від війни і приховували свої імперялістичні кігті. Вичікували. Може тому, що не знали, як підуть повоенні, процеси в Советській імперії, може вижидали здеклярованости до советської імперії вчорашніх союзників Москви. А може й тому, що ще свіжі були діла Власовської Армії, створеної на замовлення Гітлера в протывагу і для поборення української революційної боротьби. Російським антибольшевицям треба було приховувати залицання русских еміграційних кол в Парижі і Югославії до советських посольств, оті черги, які недавно стояли перед консулятами за советськими-русскими паспортами. Було багато причин до вичікування дезорієнтованої війною русскої еміграції.

Українські політики найменше тоді думали про московський відтинок. Більше дискутували про революційне підпілля. Найбільші кон'юнктуристи серед них „патріотично” підраховували в Авгсбургу телеграфні стовпи зруйновані. Визвольна боротьба в Україні, революційно-визвольні дії УПА і організованого націоналізму були непопулярні серед наших політиків легітимного табору, як тоді себе називали середовища, що є сьогодні в НР.

Аліянтські військові сили на терені Європи, заскочені політичним тиском на Берлін вичували небезпеку і загрозу від вчорашнього союзника, ловили вістки про підпілну боротьбу в Україні, але не знали, як до неї ставитися. На це були політичні і інші причини. Унрівський чисельний апарат, який мав нести допомогу втікачам, хоч був не без підшептів московських агентурних сил, дуже часто пе-

реплітався і стискався з представниками окупаційної влади — і це мало свої впливи. На отакому побутово-політичному фоні політики легітимного табору почали прискорено монтувати, а вірніше урухомлювати політично бездіяльний ДЦ. Визвольна боротьба в Україні для них була, як і є, чужою. Всі уповання тоді ці політики покладали на „демократичний” тиск західного світу, на сили ОН, які, на думку легітимістів, мали змусити своїм тиском Москву поступитись. Українська ж спільнота на еміграції, яка ще не позбулася репатріаційних благодатей, дуже уважно прислухалася до голосу українського підпілля, очоленого революційним націоналізмом. Здоровий національний інстинкт, непосредний стик з недавною реальною дійсністю на Батьківщині, підказував спільноті шляхи орієнтації не на когось, а на сили нації, яка видимо і невидимо, як і нині, протиставилась у боротьбі московсько-большевицькій окупації.

На одному з засідань, які тоді дуже часто відбувалися в еміграційній столиці на німецькій землі — Авгсбурзі, зайшла гаряча дискусія про конечність орієнтації на край. Чільний політик легітимно-соціалістичного табору (нині покійний), заперечуючи тезу про орієнтацію на боротьбу в Україні, сказав досить оригінально. Тепер, мов, інші часи. Війна Заходу проти Сходу триватиме кілька днів, а ймовірно кілька годин. Дві, три атомові бомби на столицю в Советському Союзі і большевизм розлетиться. От таку концепцію (!) технічно-кон'юнктуральну клали в основу, брали за фундамент своєї будови політики легітимного табору. Всі надії покладали на бомби, які привезуть вояки з-за океану, і чути не хотіли про боротьбу національних сил в Україні, оперту на героїчні традиції попередніх змагань. В неї не вірили. Вони вважали, що „головним носієм традицій бувають освічені верстви народу. Це вони відобрають ролю тої історичної пам'яті, що з покоління в покоління зберігає і переказує традиції свого народу. Де вищі верстви знищуються ворожими силами, або асимілюються з вищими верствами пануючих націй, там традиції забуваються і завмирають. В такому стані опинився наш народ після того, як Москва перетворила Україну в свою звичайну провінцію”. „Під впливом російської школи і виховання майже всі освічені верстви нашого суспільства втратили зв'язок з своїм народом, а разом з тим і свою традицію.” (І. Мазепа „Підстави нашого відродження” 1949 р. Ця книжка

була тоді в наборі). Так думали і відповідно до цього „політично” діяли. Щож дивного, коли люди, які так розуміли традиції, цей головний елемент нації в її боротьбі за визволення, не визнавали реальної боротьби нинішньої. Для них реальна, жива, уярмлена Україна була абстракцією, символом, вони жили Україною освічених верств, які збереглися на еміграції і Україну носили в легітимній валізі.

Другі твердили з ідейних позицій УРДП, що „шлях до нашої незалежності йде не через хутір, а через завод і сільсько-господарську артіль”, а „розглядаючи політичні сили, вірніше політичні кадри українського народу в підсоветській Україні”, твердили і твердять „що кадри ці колосальні, високої політичної школи, як і високо фахового державного вишколу, але ті кадри знаходяться в КП(б)У і в комсомолі, на державній політичній роботі і все це основні кадри нашої нації”. Ставлячи ставку на ці кадри, відкидали і заперечували дієві сили, що стояли і стоять в боротьбі і спротивові проти окупанта і його кадрів в КП(б)У. Для них, накинута Москвою конституція „це власно не був компроміс, це не була, навіть, федерація, — це був союз рівного з рівним, що записано в історичних документах і в тій же т. зв. конституції ССРСР” („Українські Вісті” ч. 72 (130) жовтень 1947 р. стат. „Ми і Росія” І. Багрянний). Можна б наводити більше цитат на доказ того, з яких позицій чи засад гальванізували ДЦ його творці. Всіх їх еднало протиставлення до революційних сил України, до її боротьби. А бомби з-за океану вабили легкою перемогою. Поспішали, щоб не запізнитись, бо як же воріженьки згинуть, а центру не буде.

Оборонці того центру дуже люблять повторювати, що ЗЧ ОУН входила також до НР. Так. Але, говорячи про це, помінають найістотнішу річ. Входячи до НР (а не до ДЦ!), Організація поставила виразну передумову, що Політичний Центр буде „перетворений, оновлений і розбудований на широкій політичній і громадській базі, відповідно до нинішніх вимог українського визволення”. А це значило, що свою діяльність такий центр мав розгортати відповідно до процесів, які відбуваються в Україні, на боротьбі і становленні цілої нації, а не на кон'юнктуральній політиці, узалежненій від політичних вітрів на Заході. І доки не зміниться фундамент, база, принципи тієї будови, вона буде не відповідною до тих завдань, що їх ставить перед еміграцією окупована Україна, яка бореться проти большевизму за відновлення державності.

П'ять років маячила та будова, а скінчилась тим, що тво. голови НР на світанку припи-

нив засідання фракцій, бо більшість їх, що не мають підтримки і опертя в українській спільноті, вимагали „одобрення проложеного статуту МАКЦ”. Такий останній політичний подих легітимного тіла, яке його творці самі називають „символом українського традиціоналізму і легальности влади”. Символ традиціоналізму! А люди, що роблять той символ його реальністю заперечують тяглість і неперервність традицій у свого народу, або бачать силу його не в героїчних традиціях боротьби минулої і нинішньої, а в кадрах, які виконують волю окупанта у викорчовуванні національних традицій. Символ — є абстракція, а не реальність. Реальність в діях і ділах, а про них найменше можуть говорити люди центру — символу. Вся енергія їх була зужита на те, щоб якимось утриматися купи, не розійтися і не розсваритися. Та інакше й бути не могло в кон'юнктуральній будові, якою є міжпартійне тіло — ДЦ. З кон'юнктури почали і на кон'юнктурі розійшлися.

Оборонці ДЦ уникають говорити про його останню політику, про практичну діяльність чи назовні чи серед української спільноти. Та й що скажеш після останнього братання з Б. Ніколаєвським, який заманив споріднених йому ідеологічно людей в московське сільце і запряг в єдинонеділимського воза. І мали б його везти за вказівками марксистської стратегії російських антибольшевиків. Добре, що в останню хвилину фракція ОУН (м) сказала своє „ні”. Тай те, як бачимо, не отямило і не зупинило. І далі три фракції УНДО, СУС, УНДС — домагаються „непередрішенської” дружби з російськими демократами. Одна деталь, характеристична для їхньої вдачі. Ніколаєвського за боса в МАКЦ признають і соціялісти і унідисти і УНДС, а коли сталося так, що який час, тимчасово, мав очолювати ВО не член їхньої фракції, Д. Андрієвський, то всі поспішили інкорпоре до пана „призидента” з ультиматумом: або усунути Д. Андрієвського, або вони вийдуть. Щоб не зрадити легітимних традицій центру, довелося узаконити тижневу каденцію голови уряду. Не можу погодитись з ред. Кедрином, який твердить, що „ніякий емігрантський політичний центр не може доказати чудес”. Наш центр доказав їх. Щоб охоронити династичні засади традиції, ввели тижневе урядування голови ВО. Щотижня міняли прем'єрів. День він приймає діла, потім знайомиться з справами, а потім передає, — так проходить тиждень „визвольної праці”. Чи можна придумати більш політичні чудеса? І от такий центр, на думку п. Кедрина, „повинен бути збережений для ведення дальшої визвольницької політики до часу вста-

новлення волею народу нового тривкого правопорядку в Україні." Люди, що от так вміють рядити, (а то треба вміти!) на думку ред. Кедрина і далі, до перемоги, мали б вести визвольну політику. Чи вірить шановний редактор в нашу перемогу при такій політиці, веденій такими способами?

Коли б люди „символу”, як називають ДЦ його прихильники, думали про справжню державницьку визвольну політику і її перемогу, а не про збереження символіки, і не бавилися в міністерську титуломанію, то не пересідали б щотижня в прем'єрських еміграційних фотелях і не торгувалися б з управителями радіовисильні, на якій давно керівні позиції обсаджено „істино-русскими” людьми, про кількість місць, а говорили б з політичними господарями про наше політикум на тій висильні. І сказали б їм, що принципи і стратегія нашої національної політики не сходяться і не зійдуться з програмою „передрішеного непередрішенства”, за якою намічена праця радіовисильні. Невже хтось припускає, що політики з ВО, які після припинення фінансування КЦАБ і МАКЦ, статут якого вони схвалили, поспішаючи впахатись до радіовисильні, не бачать принципових розходжень між нашою політикою і непередрішенською? Яка платформа їхньої нової співпраці і що від неї матиме українська визвольна справа? Про це найменше думає М. Ливицький, що є головним махлером у всій отій „високій” політиці. Ідеться про список людей, щоб у ньому були заступлені представники усіх середовищ, які „несуть тягар великої політики ВО”. А що ота політика і стратегія „общеросійської державности” перекреслює політику і стратегію українську, про це не думають, не говорять про це спільноті, для якої випускають позички, марки і інші фінансові зобов'язання. Будуть говорити потім, коли їх допустять до радіовисильні і дадуть кільком роботу, як про великий осяг, про вихід у світ. Хоч знають, що програма радіовисильні подумана на засадах неподільності Росії. Які осяги матиме наша визвольна політика від їхньої співпраці? Адже не можна одноразово говорити в себе, що ведемо самостійницьку політику, писати про державний традиціоналізм, а з радіовисильні говорити до окупованої української нації з позицій „общеросійської державности”. Стратегія „общеросійської державности” перекреслює українську визвольну державницьку політику. Будуть вказувати на необхідність зговорення з американським Комітетом визволення від большевизму. Ніхто не заперече потреби політичної співдії з антибольшевицькими колами Америки, вона є дуже важлива і потрібна, але

з позицій, які не перекреслюють наших політичних ідеалів, не заперечують наших державницьких змагань і всієї попередньої, нинішньої і наступної боротьби. А політика і стратегія „общеросійської державности,” на яку заманив М. Ливицького і Ко. Б. Ніколаєвський, і яку вони змушені будуть переводити в практиці з радіовисильні, подумана для демобілізації українських національних сил політично, психологічно і морально. Та це не в голові М. Ливицькому і тим 7-м чи 5-м, що їх посилає В. О. до радіовисильні. Мимохіть пригадується епізод дореволюційних часів. На березі Дніпра гурт спролетаризованих селян чекають наймача. Приїздять прикажчики і відбирають людей. Торгуються. На пропозицію одного наймача, який вихваляв харчі в його пана, хтось із гурту запитує: — А яка робота? — Його перебивають: — Та що робота, аби харчі були добрі. Про політикум співпраці майстри від великої політики не говорять, а зрідка одписуються про її осяги, прикриваючи і вуалюючи свої діла інтересами „великої” політики. А честь України? — Коли б про неї думали, то не робили б потягнень і комбінацій, які перекреслюють в наших змаганнях і боротьбі — самостійницькі ідеали.

Багато говорить в нашій пресі про кризу в ІР. Ворожать про те, як її позбутися. І в цій ворожбі все зводиться до того, хто кого заступить, хто обійме такий пост, або інший, Як ніби все діло в тому, хто де сидітиме. Про найважливіше, про суть справи уникають говорити, промовчують. А в ній все. На тій базі, на якій збудована ціла структура гри в уряди, кризи не розв'язати, скільки б не пересідали, не комплектували і не докомплетували. Основою в усякій будівлі є фундамент, чи ґрунт, на якому її ставиться. Кон'юнктура політична будівля, як би вона не називалася, ніколи не охоронить нас від політичної непогоди, яка може бути в боротьбі за відновлення державности. Доказ маємо в макцокцабівській політиці, в яку вшолопалися незаступимі суверени. А ще властиво і непогоди не було. Один підступний вітрець марксиста Б. Ніколаєвського — і стільки клопоту в центрі, і шкоди визвольній справі!

Політичний центр був і є потрібний на еміграції, тільки не символ. Життєздатним, політично дієвим такий центр буде тоді, коли він спиратиметься на волю української спільноти, буде ідейно зв'язаний з нинішньою боротьбою нації, що є продовженням попередніх змагань її. В такому центрі, опертому на концепційних самостійницьких засадах, мали б бути віддзеркалені ідейні впливи політичних, суспільних і релігійних сил, що діють серед спільноти.

Д-р. О. Соколевич.

ШУКАЛИ ВОРОГА

Два дні (4. і 5. грудня) тривала Національна Конференція для свободи й волі у Вашингтоні. Головував на конференції колишній конгресмен Армстронг. Діяльну участь брав головуючий в резолюційній комісії адмірал Менц. Від українців на конференції були представники УККА; проф. Добрянський, адв. Ярема, адв. Пізняк, проф. Чубатий і п-на Кульчицька; М. Лебідь — ген. секретар ЗП. УГВР. Від американських приятелів АБН: Д-р. Процик, п. Григорчук, представник козаків Яременко, представники болгарів, білорусів, кавказців. Від Прихильників визвольної боротьби д-р. Антонович. Від ООЧСУ — д-р. Соколович і д-р. Кушнір. Від СУМА — В. Омельченко і В. Коваль і від ОДВУ — п. Гарабура. Крім того було кілька гостей від вашингтонської української громади. Представники майже всіх національностей поневолених Росією, чи СССР мали представників, чисельно була заступлена російська, як вона себе називає, еміграція. Два дні конференція в гарячих дискусіях шукала відповіді на питання: хто ворог? Питання важливе, хоч і дивне. Важливе, бо без відповіді на нього не можна серйозно думати не тільки про визволення, а й про оборону. Дивне, бо кожний румун, латвієць, естонець, кабардинець, грузин, українець знає, що ворогом є большевицький імперіалізм, а до нього таким самим був імперіалізм царської Росії. Та так розуміють ті, що відчули непосередньо на собі цього ворога, з указів царів, комісарів і теперішніх вождів. Висока політика американська, проголосивши доктрину визволення, ще розважає над цим питанням, хоч уряд американський в Німеччині судить шпигунів Москви. Судді, як і політики, знають, що не обов'язково з переконання були комуністами оті чисельні агенти, що викрадали державні секрети, провадили шпигунську діяльність за вказівками імперського комуністичного уряду. В обороні Росії виступив Ляйонс, який доводив, що боротись треба тільки супроти комунізму і не слухати сепаратистів. Чоловік він знаний і відомий, як експерт в російських справах. Ох, оті експерти! Скільки вони „наекспертували”. Вони ж помогли Москві „визволити” Китай з-під американських впливів, вони облегчили вхід московської солдатерії в Берлін, а скільки через оту імперську експертизу витрачено мільйонів з гаманця Американського Комітету Визволення на поборення сепаратизму, для охорони неподільності імперії. В цьому має свої заслуги і п. Ляйонс. Як можна було вичути, в його поглядах сталась деяка еволюція. Хоч він ще й досі не хоче визнати, що на території СССР живуть в імперсько-большевицькому ярмі кільканадцять самобутніх, цілком окремих націй, яких в різні часи завоювала Московія — Росія. Його концепція проста до наївності. Треба звільнити, чи то пак визволити, цілий імперський простір, територію СССР. А після цього можна дозволити історичним народам самовизначатись. Одним словом повернім історію назад, сотворім саламаху з націй визволім від большевиків територію, на якій вони віками прожива-

ли, а тоді дозволимо й будемо думати про їхнє самовизначення. Проф. Лев Добрянський в своїй доповіді річево, уаргументовано довів, що націоналізм поневолених народів є наймогутнішою й єдиною силою, яка чинить в різних формах спротив проти імперської сваволі комуністичної Москви. Дорога до волі лежить через націоналізм тих народів, які відчувають на собі подвійний гніт: соціально-політичний і національний.

Грали на фальшивій карті.

Російські антибольшевики, серед яких перед вели меткі солідаристи, пробували обороняти з фальшивих позицій русський народ. Так мовби на нього хтось збирається наступати, борючись за своє національне й соціальне визволення. Фальшиво виглядала та оборона. Не помогли й служители культу. Один із них розповідав про свої переживання в Москві підчас останньої війни, коли німці були під Москвою, намагаючись виблизити російських імперіалістів. Спогади батюшки викликали сміх серед присутніх. На поміч російським імперіалістам і виступ федералістів з-під стягу Дикого. Хахол Іващенко відчитав декларацію, в якій на папері об'єднано федералістів кількох поневолених народів. Новина: Федерація Федералістів! Про зміст декларації говорити зайво, її списано з Багатирчукової газети. Федералістична братія діяла й тут за правилом: „Скажи враже, як пан каже”. У них, як і в Керенського, їхнього посереднього хлібодавця, найбільшим ворогом є сепаратисти. Та їхня декларація не допомогла, а ускладнила фальшиву гру росіян, антибольшевиків. До виступу Іващенко від федералістів, українська делегація зводила двобій з представниками російського імперського табору. З декларації вірмени, козак, туркмени та інші довідалися, що їхні народи мають обороняти імперіалізм Москви від українських сепаратистів. Темпераментний вірмен, за ним татарин та інші з криком доводили, що ворогом людства є російсько-большевицький імперіалізм. А корейський представник в ОН Пен Бенц Лімб з кпінками повчав політків, які ще й досі шукають ворога, вказуючи, що сьогоднішні події в Кореї мали місце далеко раніше на Україні. Не в цьому столітті, а ще в XVIII, коли про комунізм і мови не було.

Програвши психологічно бій, росіяни антибольшевики спробували заграти в кінці ще на одну фальшиву карту. Пан Боголепов, який мабуть заступав неприсутнього цього року Болдирева, вніс домагання, щоб у резолюціях відзначити, що російська біла армія перша розпочала боротьбу проти большевиків. Заля зустріла таку заяву сміхом. І ця карта була бита. Не повелося цього року імперським антибольшевикам. Кажуть: „Як піде, то й побіжить”. За шпигунським скандалом в НТС прийшла психологічна поразка на конференції. Кажу, психологічна, бо великого політичного значення ця конференція ще не має. Головуючий містер Армстронг, побачивши ідейну перевагу українських сепаратистів, яких підтримували представники всіх народів, не знав, яке становище зайняти і змушений був в кінці сконстатувати, що є великі

В. Б.

СВІТЛО В МРЯКОВИННІ

„Вінець перемоги належить тільки тим, що боряться”.

Св. Августин

Ідея єдиного фронту проти ворога, ідея спільної визвольної боротьби поневолених народів знайшла своє втілення десять років тому в лісах України. Серед зга-рищ та попелищ, серед руїн та знищень II-ої світової війни, в боях проти двох нищівних імперіялістичних потуг, на I-ій конференції тринадцяти уявлених Московією націй народів Антибольшевицький Блок Народів, що на своїх бойових прапорах написав: „Свобода народам — Свобода людині”. За їх здійснення вирушив АБН в похід в обороні правди і на цьому боці залізної заслони. Скаженою люття зустріли захисники московської тиранії та світові змовники проти правди та свободи ідею АБН, але політична концепція визволення знаходить щораз більше ширих та відданих приятелів серед народів вільного світа.

Хоч як це парадоксально звучить, але саме в Америці, в отій „найбільш цитаделі волі” — як заявив адмірал Джордж Менц — довелося носіям АБН-івських ідей зустрітись з жадливим спротивом, наклепами, очорнюванням та залякуванням. Тому й не легко було приєднувати прихильників АБН в ЗДА. Треба було пробити мур упереджень, але здобуті приятелі, хоч ще нечисленні, виказались вартими покладених зусиль. Найкращим признанням і характеристикою діяльності АБН з боку приєднаних прихильників, є заява адмірала Джорджа Менца на політичному бенкеті для відзначення десятиліття постановлення АБН. Він заявив:

„Мені приємно і я вважаю за честь бути разом з вами цього вечора на ваших сходинах з нагоди роковин Антибольшевицького Блоку Народів. Мені приємно, бо я певний, що, говорячи одверто про загрозу не-

розбіжності. Резолюційна комісія, що в ній працювали і представники українців, виробила резолюції, в якій виразно наголошено актуальність національної проблеми в СРСР і неможливість визволення народів без національної волі. Конференція резолюції схвалила. Вони, як і інші матеріали конференції, будуть використані відповідними відділами Конгресу, мабуть Стейт-Департаменту. Конференція не могла задовольнити всіх домагань і прагнень поневолених народів, не дала чіткої окресленої відповіді на питання, хто є ворог. Але українці і представники народів своє слово рішуче і однозначно сказали: ворог є большевицький імперіялізм, який вилонився з імперіялізму царського і московського.

П.С. Читачі можуть здивуватись, що на конференції не було представників ВО, який має в Америці свою делегатуру. Редакцію ця відсутність також дивує. Та що зробити? Вони мають іншу роботу біля радіовисильні „Освобождение”, з позицій інших.

безпеку російського імперіялістичного комунізму для свободи людства, я не ображу ні одної особи за столом. Хоч як це дивно може здаватися, але це рідкість навіть тут, у нашій улюбленій Америці. А честю є це під кожним оглядом, бо мені добре відома хоробра та безстрашна кампанія АБН, яка викриває жадливу небезпеку російського імперіялізму, а також ваші невтомні заходи розбудити вільний світ в обличчі реальної загрози для всього людства і ваша стійка вірність тим динамічним політичним принципам, які проголосила американська Деклярація Незалежності...”

Треба підкреслити ініціативу Американських Приятелів АБН, які зуміли десятиліття АБН відзначити політичним бенкетом у найбільш репрезентативному готелі Нью-Йорку, у „зоряній залі” Вальдорф-Асторія. На бенкеті, 26-ого листопада 1953 року, взяли участь такі почесні гості, як адмірал Джордж Ф. Менц з дружиною, предсідник Краєвої Конференції Свободи й Визволення, О. К. Армстронг, амбасадор Корейської Республіки, Бен С. Лимб, представник національного Китаю та керівник для Далекосхідних студій при Сетон Гол Університеті в Саут Орендж, Н. Дж., проф. Др. Степан С. Я. Пен, голова Українського Конгресового Комітету, проф. др. Лев Добрянський, представники Білорусі, Болгарії, Козакії, Хорватії, Естонії, Грузії, Мадярщини, Ідель-Уралу, Латвії, Туркестану, Словаччини та численні українські громадяни, що прибули на цю урочистість з різних кінців ЗДА. Усіх щиро вітав головний майстер церемонії — адв. Іван Романишин з Ірвінгтону, Н. Дж., уродженець американської землі та активний громадський діяч.

Про традиційний російський імперіялізм говорив адмірал Дж. Ф. Менц. Промовець закинув великій частині інтелектуалістів вільного світа, що вони або не розуміють форми і змісту російського імперіялізму, або не мають моральної відваги подивитись правді в вічі. Бо..

„поневолення багатьох нових народів і поширення його на понад шістьсот мільйонів людей, впродовж десяти років повинно було потрясти свідомістю всіх вільних людей, особливо тих, які представляють себе в ролі „експертів” від Росії. Проте ми надаремо чекаємо на пробудження цієї свідомості. Зате з другого боку бачимо вперті заходи і далі затемнювати та замазувати дійсний образ наших часів...”

Адмірал Дж. Ф. Менц звернувся з апелем до репрезентованих на цьому бенкеті сил розгорнути широкую освідомлюючу кампанію, щоб знищити те, що комуністи накоїли в ЗДА продовж минулих 25 років.

„Ви об'єднані справою волі і присвятили себе для знищення російського комуністичного імперіялізму. Вашою метою є відбудова державної самостійності всіх народів, уявлених комунізмом. Ви не можете програсти у ваших цілях, бо все, що є дороге для вільних людей, покладене на терезах”. — заявив адмірал.

„Для надхнення всіх нас я не можу придумати нічого кращого, як слова, написані в 397 році св. Августином:

„Вінець перемоги призначений для тих, що боряться”.

Корейський міністр закордонних справ, а тепер голова корейської місії в Об'єднаних Націях, амбасадор Бен С. Лимб щиро дякував за теплий привіт, яким його зустріли при вступі на залю. Спокійно та переконливо розповів амбасадор Лимб про боротьбу корейського народу, що в багатьох випадках нагадує положення, в якому знайшлися уярмлені Москвою народи. Як Україна почала в 1917 році боротьбу з Москвою за своє визволення, такі Корея вступила тодіж на шлях боротьби з Японією. Як до України, так і до Кореї „сильні світа цього” обернулися плечима, відмовляючи всякої допомоги. Амбасадор Лимб висловив своє глибоке переконання у скору та остаточну перемогу над комуністичним імперіалізмом та заклик до об'єднання всіх свободолюбних сил до остаточної розправи з гнобителями. „Народи, що не втрачають снаги та завзяття борються за волю навіть у найбільш безнадійних обставинах, мусять бути вільними”.

Хто уважно слухав виступів б конгресмена О. К. Армстронга, мусить ствердити, що він в своєму виступі на політичному бенкеті Американських Приятелів АБН пішов значно вперед. Його програма „миру через визволення” стає щораз виразніша. Шановний промовець заявив, що він, як і весь американський нарід, є проти війни, але „прагнучи миру, мусимо активно підтримати визвольні змагання поневолених народів”. Своєю промовою закінчив О. К. Армстронг заявою, що „мусимо визволити Україну та другі народи”.

Останній промовець др. Лев Добрянський підкреслив, що в інтересі ЗДА є вести політику визволення уярмлених народів, і що ЗДА не сміють ігнорувати своїх прирідних союзників в СССР.

Після закінчення політичної частини бенкету чоловічий хор „Думка”, під управою проф. О. Микитюка, співом українського національного гімну започаткував мистецьку частину. У програму ввійшли виступи хору „Думка”, п'яніста Вадима Кіпи, балерини Роми Прийми, скрипачки Донни Греско та співака Михайла Мінського.

Національними танками сумівців та сумівок з Ньюарку почалась третя частина бенкету. Заяви американських діячів про те, що сьогодні „миролюбні маніфестації АБН служать точним барометром для оцінки сили комуністів, викликаючи їх бурі і фурії” свідчать, що концепція та діяльність АБН знаходять позитивну оцінку, зрозуміння і підтримку. Цементуймо АБН-івські сили в один моноліт, — „В поході за правду лиш той переможе, що бореться!”

„Бачучи, що червона Москва успішно здійснює традиційний російський імперіалізм шляхом народовбивства, депортації і русифікації, шовіністичні елементи, білої російської еміграції, що складають її більшість, поволі перетворюються на п'яту колону червоної Москви”.

(З турецької газети „Мілліет” за 13.9. 53 р.)

І. Хорольський

ЗА ЛАШТУНКАМИ КИПУЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навколо Національного Трудового Союзу (НТС — солідаристів) кружляло багато поголосок. Років два тому російська еміграційна преса заповнювала цілі сторінки про неславне минуле цієї білоемігрантської „бойової” організації. В тих публікаціях говорилось, що її чільні діячі мали нечисті руки і зв'язки з всевидючим НКВД. Свого часу вони либонь навіть транспортували „нацмальчиків” (так дружньо називали членів цієї організації) безпосередньо в лапи енкаведистів. Проводирі цієї меткої партії мали гнучку тактику: легко перемалювали нацистівську програму на демократичну — і діяли. Та ще як! Хто не знає недавньої голосної кар'єри Болдирєва? Почалось з інтерв'ю в американських газетах, в яких Болдирєв, здається син царського генерала, переконував американських політиків, що Кірова вбили солідаристи. А тепер, мовляв, вони в советській імперії мають цілу підпільну армію. Такими інтерв'ю була закидана американська преса. В статті надрукованої в журналі „Лук”, Болдирєв доводив, що його партія солідаристів може легко усунути Сталіна і всього... за 100 мільйонів доларів.

Як не дивно, але політики з стейт департаменту повірили, як та миргородська городничка Дмухановська Хлестакову, і в спеціальній брошурі (серія 3, ч. 76 від 10. грудня 51 р.) іменували Болдирєва „анфан терібл” НТС, посилюючись на його сенсаційні заяви. Спритний Болдирєв, скориставшись з такого довір'я, став професором російської історії при Джорджтаунському університеті, а торік виступав, як головний промовець на конференції в справах холодної війни у Вашингтоні. „Нацмальчики” діяли: кричали, що летючками НТС закидують всю советську солдатерію в східній Німеччині, що пускають бальони по Дунаєві з протикомуністичною літературою і т. ін. Чи вірили в ті дива сильні світу політичного — невідомо. Але намацальні стимули для хлестаковської політики — а вона є типовою національною прикметою російських антибольшевиків на еміграції — звідкілясь сипались. І партія метушилась, пускала імперську солідаристичну пиліюгу в очі американським політикам. В Німеччині солідаристи теж не без користі проводили час. В Бонні панував своєрідний солідаристичний клімат. А „Союз Німецько-Російської Приязні”, опанований „нацмальчиками”, мав свою мережу в Західній Німеччині і здобув певні впливи в політичних колах. Колишній обербюржермайстер Берліну, проф. Ернст Ройтер був чільним діячем цього Союзу. В жовтні місяці „нацмальчики” через Союз Німецько-Російської Приязні затіяли були у Франкфурті розправу над книжкою естонця Роберта Райда, який блискуче довів у своїй книзі, що советська окупація Естонії і інших національних республік СССР є продовженням традиційної імперської політики білих царів і червоних комісарів,

Американським гимном відкрито Святочну програму, глибоко змістове святочне слово виголосив проф. М. Величко. Промовець змістовно з'ясував ціль і завдання свята, відмітив великий вклад і підтримку цілого українського народу в його боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу. Ряд деклямацій виголосили, Ю. Дитиняк (Город Львів) Н. Зубенко (В день першого Листопада) М. Глушук. Бандуристи В. Юркевич і Р. Левицький виконали повстанські пісні, які присутні тепло привітали. Тепло зустріли присутні виступ мішаного квартету, у супроводі бандур, Т. Хамула, — сопран. І. Кононів — альт. В. Юркевич — тенор. Р. Левицький бас, який виконав в'язанку народних та повстанських пісень.

Дальшу мистецьку частину заповнила сценка „УПА в Карпатах, що її дбайливо підготували і виконали члени ООЧСУ.

Особливе враження залишили присутнім глядачам члени Юного СУМА, знаменито виконавши мішані деклямації: Наш Львів і На Варті України. На закінчення зібрані схвалили резолюції, в яких стверджено що Західню Українські землі та їхня столиця Львів є невід'ємною частиною Соборної України.

Академія закінчилась відспіванням Українського Національного гимну.

В. Матлага

Рочестер в поклоні тіням минулого.

Можна б з великою дозою слушности, оспорювати доцільність відзначування кількох — різних своїм характером і важливістю — історичних подій в рямах одного святкування. Хоч ці події і пов'язані спільною ниткою історичної традиції і однією великою метою прямування нації до вершин себевияву. Ініціатива 25. Відділу ООЧСУ в Рочестері відзначити роковини 700 ліття Львова, 35 ліття 1. Листопада і 11-ту річницю постанови УПА Святочною Академією в дні 15. листопада ц. р. була б, на нашу скромну думку, куди щасливішою, коли б добра воля і активна співучасть у цій Академії Т-ва „Самопоміч“, Українського Національного Хору, СУМА, 47. Відділу Українок Америки і Пласту була спрямована всеціло в бік належного відзначення і, з погляду сучасности, сильного заакцентування всіх національно-політичних аспектів однієї тільки, дійсно небуденної події — 700 ліття українського Львова.

Якщо вільно вжити порівняння, то це так, як у малярстві: мистець акцентує і згущує фарби на головній темі своєї картини. В іншому випадку, око глядача не має на чому зупинитися, його увага розсівається, а картина, хоч і, з технічного погляду, цілком бездоганна, втрачає через те силу виразу й атракції.

З аналогічними критеріями оцінки слід було б теж підійти до промови представника централі ООЧСУ з Нью Йорку, п. М. Комарницького. Його завдання було дійсно не абияке: вкластися в рамки доволі обмеженого часу святочної промови, наświetлити три різні періоди історичних подій 700 ліття відтинку часу і звести це до спільного знаменника історичних висновків для науки сучасникам — це, що не кажіть, таки не проста справа,

коли ще до цього додатн, що аудиторію творили різні прошарки еміграційного суспільства. Промовець, не розгублюючись у деталях і акцентуючи суттєві факти, пов'язані з історією Львова, переконливо і змістовно це зробив.

Ініціатори Академії добре зробили, що влаштували її в гарній залі українсько-американського клубу, де була можливість ефективно оформити сцену, з символічними живими постатями з трьох відзначуваних історичних періодів включно, а крім цього можна було вигідно примістити більшу кількість глядачів.

Український Національний Хор, що під управою інж. Ярослава Матковського відспівав С. Людкевича „Ой, Морозе“, Г. Китастого „Карпатські Січовики“ і пісню УПА „Світить місяць“, залишив у глядачів цілком гарне враження. Дисципліна в хорі, вклад праці диригента і гармонійна співпраця „інструменту“ з виконавцем дають підставу вірити, що пальма першенства на місцевому терені й надаліше залишиться в його руках.

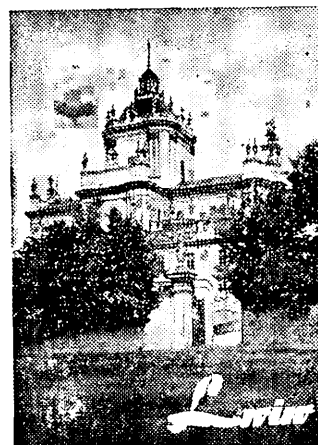
Симпатичною появою на сцені була теж п. Люба Німців, що відспівала своїм ніжно-ліричним сопраном М. Лисенка „Айстри“, С. Людкевича „Піду, втечу“ і Степово „Україна“.

Програму завершили пластунка М. Блага мелодеклямацією „Листопад у Львові“ О. Тарнавського і І. Васків, що деклямував „Мій Львів“ В. Лесича.

Фортепіяновий супровід інж. Людмили Демиденко доповнював відповідні точки програми.

Перед закінченням програми, голова місцевого Відділу ООЧСУ п. Б. Губка, відчитав проект резолюції, в яких підкреслено віковичну боротьбу українського народу за свою суверенність, а зокрема замарковано соборність прямування до відбудови цієї суверенности на всіх етнографічних просторах, з невід'ємною органічною частиною західних українських земель і їхньою княжою столицею Львовом. В цьому змислі, як одне звено в ланцюгу збірних зусиль української еміграції на всіх бездоріжжях світу заманіфестувати волю неподоланої нації в поході до Великої Метри, рочестерська академія, безумовно, сповнила свою ролю.

Учасник.

Видання багато ілюстроване. — \$2.
Замовляти: Muenchen Rumsford Str. 19

Ікер

РОСТУТЬ ІНШІ УКРАЇНЦІ

Коли хтось твердить „екс катедра”, що молоде покоління „цілком пропаще для України”, то він трохи не знає і не розуміє цього покоління

Той, що таке каже, терпить на вроджений декому зі „старших” комплекс меншевартости. Молоде покоління вже не знає цього комплексу.

Для прикладу — історійка, герой якої — реальна людина живе сьогодні в Нью Йорку і є ветераном нещасної Корейської війни.

Назвімо його Михаськом.

Взяли Михаська від тата і мами, вбрали в американський мундір, вимуштрували, посадили на літак та й повезли на другий кінець світа для участі у відомій поліційній акції пана Трумана.

Михасько не плакав, що його „в сині штани вбрали і карабін тяжкий дали”, як то колись плакали-голосили всі наші рекрутські пісні. Навпаки, в своїй частині вирізнявся під цим оглядом від інших рекрутів-американців, що відчували зразу ностагію за рідними сторонами. Один тужив за Бронксом, другий за Брукліном, цей за степами Тексасу, той за лісами Пенсилвенії. Наш Михасько не тужив за „давнтавном”, бо це не була його батьківщина. Не тужив за обдряпаними бараками в Австрії, чи в Баварії, бо й це не була його батьківщина. Але й за Батьківщиною, не тужив, бо її не знав, мав усього сім, чи вісім років, як поїхав з батьками на скитальщину.

Але в листах до батьків писав:

„Почуваюся знаменито, бо вірю, що з корейського фронту все ж таки ближче на Україну, ніж з 7-ої вулиці!”

В першій боєвій акції відзначився холоднокрівністю та відвагою. Дістав якусь-там медалью та був відісланий до тилу на відпочинок.

Коли його товариші пішли пити до кантини, Михасько гарно поголився, „виштрамувався” і зголосився до т. зв. правного дорадника відділу за порадою.

— Капітане, сказав ломаною ще американщиною, дозвольте спитати вас, що станеться зо мною, коли я попаду до червоних у полон?

— Вел, сказав капітан, зразу сидітимеш в полоні, а коли скінчиться війна і настане перемир'я, тоді, згідно з Женевською Конвенцією, вийдеш на волю.

— Пробачте, перебив його Михасько, Женевська Конвенція, параграф той і той, стаття така й така, кажуть, що під час виміну полонених можуть бути звільнені громадяни обох воюючих сторін. Я, покищо, не є ваш грома-

дянин та й ще не скоро буду. Ви уявляєте, що мене жде, як не громадянина: примусова репатріація, а там — торттури, смерть, або досмертна каторга.

Правний дорадник почухався за вухом, заглянув до кількох регулямінів, але в жадному з них не знайшов задовільної відповіді. Та приобіцяв Михаськові, що віднесеться в цій справі спеціальним листом до Пентагону.

Пішов такий лист до Пентагону, а Михасько вернувся на фронт. За два місяці викликають його в комендатуру.

— Приятелю, сказав до нього сам полковник, у вашій справі велася широка кореспонденція між Головною Кватиною в Токіо, Пентагоном і Департаментом Війни. На жаль жадна з установ не розв'язала питання позитивно. Виходила б одна розв'язка — скликати надзвичайну сесію Конгресу, який тепер павзує, і змінити докорінно закон про присвоєння громадянства чужинцям. Тому, що така розв'язка не реальна, Головна Кватиря рекомендує, якщо ви цього бажаєте, перенести вас з Кореї до Європи, щоб ви не морочили собі голови тим полонном, а ми щоб мали з вами святий спокій.

Тут Михасько рішуче запротестував!

— Полковнику, я абсолютно не бажаю собі цього! Я — українець, і вважаю своїм обов'язком стояти в першій лінії боротьби з комунізмом. Але я теж американський вояк і домагаюся тих прав, що випливають з обов'язку й чести носити на собі оцей однострій!

Полковник подивився уважно на Михаська і подав йому руку:

— Приятелю, я подивляю і шаную ваш глибокий патріотизм, але як ваш зверхник, я не можу дозволити, щоб такий вартісний вояк, як ви, попавши в полон, був замучений червоними опришками. Спеціальним приказом ви будете призначені до штабу полка. That's the order!

— Так есть! — вдарив зап'ятками Михасько. І вже до кінця кампанії сидів при штабі й цокав на машинці.

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ БАЖАЄ ЩАСЛИВИХ
ЛІТ АВТОРАМ І СПІВРОБІТНИКАМ „ВІСНИКА”.
З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ ТА НОВИМ
РОКОМ!

Федір Одрач.

ПРИРЕЧЕНІ.

(Уривок з роману „Серед боліт”. В цьому уривку автор відобразив епізод вивозу селян з с. Хлябів, що розташоване на південь від Пінська. Подія правдива).

23 грудня Кулик розпустив дітей на зимові канікули. Вільний від праці, він радо грав з Сергієм у шахи, вечорами з нудьги ходив на збори до клубу, слухав безконечні промови Іофе Нисель Лейзеревича, заходив іноді на балачки до діда Семена. А той йому розповідав всяку всячину, розповідав про Дем'яна місятицького і його блудного сина, що завжди Кулика бентежило.

— Так, так, поганий був цей Івась, діду — перебивав Кулик і мерщій виходив з дідової хати.

Напередодні Різдва Кулик лежав у ліжку довше, як попереднього ранку. Параска вже давно витопила в грубі. В спальні було тепло. За вікнами, надворі — вітер зі снігом і пекучий мороз. Кулик почувався цілком добре, зрештою, як кожна людина, що перебуває в розкішному теплі, а мороз бачить тільки у формі фантастичних рисунків на вікні. В таких випадках уява працює прискіпшеним темпом. Хочеться тоді заглиблюватися в дитячі, давні роки, хочеться блукати по безмежних снігових дорогах з оповідань Джека Лондона, душу роз'яснює чарівна снігова королева Андерсенова. Кулик прикрився периною. Простягнувся. За вікном приємно шумів вітер, в комині гуло, в печі потріскували вільхові дрова. Параска піднесла йому до ліжка сніданок.

— Чи ви чули, керовничку, що в нас хочуть колгосп закладати? Вчора на зібранні Іофе заявив, що першість будуть мати ті, які одержали дарунки з панської обори. Чого доброго, можуть і мене потягнути з корівчиною в колгосп.

— Звичайно, що чув, Параско. На те ж і маємо советську владу, щоб селян привчити до колгоспного життя. Десь з весною, мабуть, у Хлябах постане колгосп. Передумови для нього тут цілком добрі. Панська обора і стайня якураз надаються щоб скупчити коні та рогату худобу. Так... Чого ви супитесь, Параско? Боятися колгоспу? Не бійтеся. Ви ж прибиральниця школи. Вас не будуть чіпати.

Параска і без пояснень знала, що її не будуть чіпати. Але не тут суть справи, тут йдеться про тільну корову, яка ось-ось отелиться. Важко було б з нею розстатися Парасці. Вона саме про це найбільше думає.

Прибравши канцелярію, вона швидко подалася до свого хліва, подивитися, ануж, може...

Випорожнихши тарілку, Кулик закурив цигарку. В ньому знов віджило бажання ловити уявою минуле. Задер голову і полинув думками далеко. Вільно, далеке Вільно: Розгорталося перед ним вузенькими вуличками і незабутніми ренесансовими кольонами університету. Старовинні авлі, катедри професорів, асфальтове подвір'я, старовинний костел св. Івана. Там він провів найкращі свої юні роки. Заплющив очі. Перед ним пересувалися різні картини прожитих років. Були це роки сумнівів і поневірянь, успіхів і розчарувань. Немов живі виринали перед ним знайомі обличчя університетських колег і колежанок.

Ще міцніше заплющив очі, і ось, знечев'я, навіялася йому думка про Марусю. Сергій казав, що вона дуже гарна. Що ж того? Чи суть у жіночій красі? І, врешті, що таке краса? Чи наприклад можна назвати гарною дівчину з чудовим личком, але кавалерійськими ногами? І навпаки: з гарними ногами і бридким обличчям? Розплющив очі і вп'явся зором у куток стелі. Майже над його головою великий чорний павук снував сіті. „Дурнику, мух не вловиш, вони вже давно погинули”, — подумав Кулик. — „Параска змела б тебе віником на підлогу і чекала б лихої години”.

За вікном зірвався ще дужчий вітер і почав грюкати віконницями. Кулик устав з ліжка. Одягнувшись, він стояв розставивши ноги, і вперто стежив зором за павуком. Той невтомно снував свою сіть. Довгими лапками майстерно чіплявся за тоненьке павутиння, не знаючи геометрії, творив еліпсу, ткав на ній невеличкі квадрати. З такою ж, мабуть, майстерністю та хижачкою відвагою він своїми волохатими кривульками давитиме мух.

„Розправившись з нахабними мушками, нічого собі”, бурмотів собі під ніс Кулик. В цю мить йому ніби вчувся якийсь жіночий голос, якесь голосіння. Щось таємниче і тривожне пробігло йому по жилах. Виглянув у канцелярію. Нікого там не було. Повернувся знов у спальню. Поглянув у вікно. Але скло було порисоване морозом. Хотів вибігти на двір, але якраз хтось від коридорчика натиснув двері. На порозі з'явилося двоє озброєних чоловіків. Один був Іофе, другий старший лейтенант пінського НКВД. Іофе на правій руці, на ремінчику, тримав рушницю, у лейтенанта при пасі, під лівою рукою, прип'ятий наган. Кулик збілів. Якийсь прикрий біль зчавив йому груди. Що хочуть від нього ці озброєні люди?

— Ми прийшли попередити вас, таваріш

заведуючій. що школу берьом на несколько часов в свайо рсапаряженіє, — звучно заявив Іофе.

За дверми затупотіли численні кроки, прямуючи до кляси першоклясників. Якась жінка басовитим тоном заголосила. „Кудиж вони ме-ене по-овезуть!” Кулик впізнав по голосі Тимушиху. З вулиці доносилися пирхання коней. Кулик ще дужче збілів. Тіло його стряс якийсь морозяний струм. Що могло статися в селі Хлябах, де віками жили селяни своїм життям. Кулик перелякано подивився на лейтенанта НКВД і застиг у своєму нерозумінні. Стиснув міцно зуби. Відвернувшись від нього, поглядав у вікно.

— Нічево, таваріщ заведуючій, — обізвався лейтенант, — у вашем доме апасності нет. Ми только пересеваем хлам.

Кулик спанталічено знизав плечима. Він крадькома позирнув на жовту шкіряну кобуру при пасі у лейтенанта, з якої виглядала ручка нагана. О, ним напевно лейтенант не завагається стріляти людей у потилицю! Енкаведист завів розмову з Куликом на „ти”, з Параскою намагався жартувати, навіть хотів вловити її за руку, але та вирвалася.

— Що це таке „хлам”, товариш начальник? — поцікавилися вона, тримаючись подалі від енкаведиста.

— Ета, панімаеш, что-то в роде атбросов, ну „сміття”, как у вас називают.

У Кулика ледь помітно збіглися на переднісі брови. За дверми, в коридорчику, без упину тупотіли людські кроки. Були там важкі, чоловічі кроки, були дрібні, жіночі, були й цілком дрібненькі — дитячі. Ще не були в дорозі, а вже тупали ногами від морозу. Що ж буде з ними, коли вони опиняться на чистому полі, на завіяній снігом дорозі?

Іофе з лейтенантом подалися в клясу. Пішов за ними й Кулик. В клясі було вже чимало людей. Були тут селяни з Морозович, з Лопатина, з Ковбів і кілька родин з Хлябів. Поміж лавами нервовим кроком ходив то туди, то сюди Тимух. Руки мав зчеплені на спині. Він притуплено питав себе: — Куди ж то повезуть нас, га?

На парті розмостилася Тимушиха з дочкою Оленкою, яку вона намірялася видати заміж у м'ясниці. Побіч неї сиділа Клавдуня, сирітка, онука Тимушихи. У вікно дивилося двоє Тимухових синів. У дверях зупинилися Іофе і лейтенант. При учительському столику патрулювали засланців четверо рядових енкаведистів. У них були рушніці напоготові. До кляси прибували щораз нові люди. За ними крокували нові озброєні енкаведисти. Ті, що приходили знадвору, коміри мали білі

від інею. Деякі з них глибоко зітхали і натирали свої змерзлі вуха.

За Тимушихою, теж на парті, сиділа якась молодиця. Біля неї двоє дітей. Одна дівчинка, Олька, років десяти, учениця Кулика. Вона дуже легенько одягнена. Наївно дивилася своєму учителеві в очі, ніби хотіла поспитати про всю цю тяганину в супроводі чужих, озброєних людей. Її менша сестричка, Оксанка мала неповних три роки. Мама її всю оповила льняним прядивом. На ногах прядиво з ганчір'ям було прикріплене волоками. В такому „одязі” дівчинка почувалася дуже погано. Вона розводила руки і просила маму, щоб її роздягнула. Раптом з третьої парті зірвалася якась молодиця. Випросталася на весь ріст, поправила під підборіддям хустку і ступила три кроки до лейтенанта.

— А я плакати й не буду! — регочучи крикнула вона. — Ви хочете, щоб я плакала і, ви тоді сказали б: „Масква слезам не веріт”. Не дожде ваша мати! Я таки не заплачу, хоч би ви мене мали застрілити! — вона ще голосніше залилася реготом і, тупнувши ногою, крикнула: — А ви таки всі, всі дурні разом зі своїм „наймудрішим”. Ха-ха, ви вовком дивитесь на мене, начальнику? Плювати мені на вас!

Її вхопили енкавидисти і, немов божевільну, потягли до Куликової комори. Згодом, крізь стіну, продирався її розпучливий голос. Вона вже тепер гірко плакала.

— Ти, часом не з цього села, таваріщ заведуючій? — поспитав лейтенант.

— Ні, товаришу лейтенант, я тут цілком чужий. Щойно півтора місяця працюю в Хлябах.

— Чи ти знаєш цих людей?

Кулик поглянув на присутніх.

— Ні, товаришу лейтенант, я цих людей не знаю. О, я тепер уже бачу, як советська влада вміє вишукувати ворогів народу!

— Керовничку, ходіть сюди, я щось вам скажу, — крізь двері сказала Параска.

Кулик подався до себе, в канцелярію. Там застав Грицька Сучка з Сергієм. Сучок був блідий, переляканий. Сергій з затисненими п'ястуками стояв посеред кімнати. Сучок відчинив двері, що вели до кухні. Кулик позирнув туди. В кухні, на підлозі, лежала купа різного одягу. Були тут два кожухи, саморобна білизна, кілька вовняних ряден. Під кухонною піччю лежали дві пари повстяників і кілька пар старих, але ще не зношених чобіт.

— Ми хотіли це роздати тим, що в клясі, але енкавидисти відігнали нас від дверей, — глухо сказав Сергій.

— Порадьте, що маємо робити? — розвів

руками Сучок. — Назбирали ми цього лахміття у добрих людей і мабуть надаремно.

Кулик задумався. Він навіть пройшовся по кухні, тримаючи долоню на своєму чолі.

— Знаєте, треба щось робити, — з оживленням сказав він. — В мене є два літри горілки. Потрібне ще й сало і пару десятків яєць.

— В мене в хаті знайдеться десяток яєць, — заявив Сергій.

— Я принесу два десятки, — похлипуючи сказала Параска.

— Я біжу по сало, — скрикнув Сучок.

Найшвидше повернулася з яйцями Параска. Згодом прибіг захеканий Сучок.

— Параско, мерщій підсмажте яєшню.

— Хай їм буде на здоров'ячко, — зітхнула вона.

— На хворобу! — процідив Кулик.

— Ох, Господи! — жажнулася прибиральниця

— На хворобу, падлюкам, — спохватився Сергій. — Швидше, Параско! Параска приголошнена приступила до праці. Кулик подався знов у клясу.

— На дворі мабуть з сорок градусів морозу, товариш лейтенант, — заговорив ввічливо Кулик.

— Ета іщо не мороз! — посміхнувся лейтенант. — Якби ти побував у Архангельську, тоді зрозумів би, що таке мороз!

— Може ці люди мають їхати до Архангельська? — поспитав Кулик. Лейтенант підозріло поглянув йому в очі.

— Багато хочеш знати, таваріщ заведующій.

— Ні, ви мене погано зрозуміли, товариш лейтенант. Даруйте, я іноді справді багато розпитую. Це вже така моя вдача. Чуєте, як за вікнами гуде вітер? Зима, нічого собі. Як подумаю, що ви маєте ескортувати цих людей до Пінська, маєте мерзнути в дорозі з кілька годин, то в мене, пробачте, зроджується до вас співчуття.

— Лейтенант насупився.

— Я вам раджу іти до себе, — грубо сказав Іофе.

— Підемо всі разом! — жваво заявив Кулик. — На столі вже чекає на нас смачний сніданок.

— Це мені подобається! Ти маладец, таваріщ заведующій! — похляпав його по рамені лейтенант.

Подалися всі в канцелярію. Стіл уже був заставлений чарками, тарілками, посередині, на великій таці, диміла запашна яєшня, перемішана з вишкварками. На кінці стола стояли дві літрові пляшки з горілкою. Кулик наповнив чарки.

— Люблю я, брат водочку да девушки, —

розлізло заговорив лейтенант, коли вже опорожнилася одна пляшка. — Ану, ходи до мене рум'яненко!... кивнув він вказівним пальцем до Параски, що насуплена прислужувала коло столу.

— Ходи ж до мене, чого боїшся? Я не такий страшний, як тобі здається.

Він вхопив її обіруч за спідницю. Параска скрикнула і вирвалася з його рук.

— Ну, дура, чого ти боїшся? Ти думаєш, що енкаведисти не мають серця для жінок?

— Товарищ лейтенант, вона, знаєте, бабйонка полохлива, — втрутився Іофе.

— Параско, ви принесли б мені води, — зручно перебив Кулик і підморгнув, щоб вона зникла зі школи.

— Ти неймовірно гостинний, товарищ заведующій, — простягнув до Кулика руку лейтенант. — неначе, як ти з робітничого роду.

— Син батрака, товаришу лейтенант, — заявив Кулик.

— Це мене тішить, — вигукнув лейтенант. — Да, я й забув приставитись. — Він знов простягнув до Кулика руку. — Сабакін, Семйон Степановіч Сабакін. Таким „ім'ячком" припечатав мого пра-пра діда граф Безухов, герої Льва Ніколаєвіча Толстого. Порядочная аристократическая сволоч, а? Так і дотепер залишився мій рід Сабакініми.

Іофе вибухнув сміхом

— Що, може думаєте, що я погана людина? Заведующій, чи я поганий, а?

— О, ні, я цього не сказав би, — прорік Кулик. — Такі люди, як ви, що люблять горілку та ходять з наганями, не можуть бути поганими. Так, так, ось дивлюся на вас і відчуваю, що ви теж маєте м'яке, пардон, добре серце.

— Хай хто посміє сказати, що я поганий! — вигукнув лейтенант.

— Вам цього ніхто не скаже, будьте певні, — запевнив Кулик.

— Чому не йде з водою рум'яненко...? — нагадав лейтенант.

— Вона прийде, не журіться, товариш лейтенант, вона дуже моторна молодича і називається Параска, пардон, Прасковія. Чи ж не так, товаришу Іофе?

— Я їй подарував тільну корову, — похвалився Іофе.

— Вона має аж п'ятеро дітей, товаришу лейтенант. Діти малі як горох.

— Прасковія, хаді сюди! — крикнув енкаведист. — Вона маладец бабйонка. Вона ще молода і гарна і бач — п'ятеро дітей! Для таких жінок честь і слава в нашій соціалістичній державі! Ану, таваріщі, вип'ємо за Прасковію. Так, це мені під смак. Гей, Прас-

ковія! Ходи сюди. Не бійся. Як би ти знала, який я добряк, ти вже сиділа б у мене на колінах.

Знечев'я з'явився Сергій.

— Товаришу лейтенант, — озвався він, — Прасковія пішла додому кормити свою грудну дитину. Вона просила вас, щоб ви...

— Щоб я? Я все зроблю для Прасковії! — підірвався на ноги енкаведист.

— Вона просила, — казав далі зрівноважений Сергій, — щоб ви дозволили роздати людям на дорогу зібраний у селі одяг.

— Що? — ревнув енкаведист.

— Роздати людям одяг, — спокійно повторив Сергій.

— Про це просить Прасковія, рум'яненко, оця молодичка, що приправила нам яешню, яка, думаю, всім нам смакувала, — втрутився Кулик.

— Для Прасковії зроблю все! — скрикнув енкаведист.

Сергій з Куликом мерщій пустилися в кухню. Вони підібрали на оберемки зібрані речі і з'явилися перед ляйтенантом.

— Пішли за мною! — енергійно гукнув ляйтенант, спрямовуючи свої хиткі, п'яні кроки до кляси.

— Встать! — крикнув він до засланих. Люди перелякано встали. — Знай же, контрреволюційна бандо, що вас нічого доброго не чекає в майбутньому. Але тому, що я не така свиня, як ви думаєте, хочу зробити вам приемність. Ось вам Прасковія, рум'яненко, присилає дари. Беріть, одягайтеся, щоб часом ноги не протягнули в дорозі.

Одяг був розданий тим, хто найбільше потребував його. Люди почали шикуватися до дороги. На вулиці, перед школою стояла валка саней. Біля коней тупцювали візники. Вони мали завести засланих до Пінська, на залізничну станцію, де на них чекав довжелезний ешалюон. У школі відчинилися на всю широчінь вхідні двері. Закутані в рядна і великі хустки, виходили на двір заарештовані жінки. З ними їх діти й чоловіки. З дверей вийшла вдова колишнього сторожа з дітьми. Втулена в дарований кожух, вона несла на руках трилітню Оксанку, міцно притискаючи її до своїх грудей. Держачись за спідницю, Ольга перелякано дріботіла за мамою. Виходячи на двір, Тимушиха розвела руками, заголосила. Басовитий її голос похливаю луною рознісся по селі. За нею крокувала „божевільна”. Вона мала зв'язані ланцюжком руки. Підштовхуючи, енкаведист гнав її на передню хуру. Вона тримала високо голову і на все горло кричала: „А таки не заплачу!” У неї розстебнулася жакетка, шия її оголилася, а вона зв'язаними

руками не могла застебнутись. Енкаведист поштовхами посадив її на сани, і потім рознеслась команда.

— Готовтесь в путь!

На задніх саніх сиділа Тимухова родина. З собою вона мала з кількох клунків хатнього майна. Тимушиха не забула забрати подушки і перину, яку приготувала під весілля для своєї дочки. Вона тулила до себе онучку Клавдюню і гірко голосила.

— Поїдемо, онучко, на муки та страждання. Хто ж тебе буде доглядати, як я вмру?

— Куди вони нас повезуть, га? — скорчившись від морозу, бурмотів Тимух. Він тремтячою рукою зняв з голови шапку і крикнув до людей, що прийшли в останнє попрощатися із засланими.

— Веселих свят, громадо! Поганим словом не згадуйте!

У своєму подвір'ї стиха плачучи, стояла Параска зі своїм Пилипом. Пилип мав обв'язану рушником голову. Чиряк на чолі все ще йому гноївся.

Звідкільсь перед зібраними людьми виринув дід Семен. Був він у старому кожусі, на руках мав суконні рукавиці. Підніс високо праву руку, зробив у повітрі хреста і тремтячим, розбитим голосом крикнув:

— Якоже Ісус Христос ніс на своїх плечах важкого хреста на гору Голготу, дав себе розп'ясти, вмер за правду, але на третій день воскрес із мертвих і в божественній славі вознісся на небо. Ваша дорога, брати й сестри, подібна дорозі Христа на Голготу. Але, близький вже час, коли тьма сатани розвіється, а сонце правди засяє і тоді у великій славі появиться на небі Ісус Христос наш, а хор янголів заспіває „осанна”. І тоді то воїни сатани, — дід показав рукою на енкаведистів, — трупами падуть, а круки будуть клювати грішне їхнє тіло.

— Малчать! — несподівано наблизившись до діда, крикнув ляйтенант. Він вихопив з кобури нагана. Всі завмерли. Думали, що буде стріляти. Але замість стрільнути, енкаведист розмахнувся рукою і вдарив цівкою револьвера діда у висок. Дід впав на землю.

— Пастреляю, суккіни сини! Разайдісь!

Зібрані нашвидку розбіглися. Тоді пронеслась команда.

— Маррррр! Рушили. Заскрипіли полозами сани, попереду якась коняка жалібно заіржала. Валка хур почала віддалятися, меншати, аж курява снігу цілковито закрила її. В селі все затихло, закростеніло. Приголомшеного діда внесено в хату. В спальні, на ліжку, з похилою головою, сидів Кулик. Вуха мав затулені долонями. В голові йому щось видзвонювало. Заплющив очі. З чорної безодні шкірили до

В. Щ-ія

СРІБНА ЗЕМЛЯ КЛИЧЕ

(Продовження)

Х У С Т

Він невеликий. На книжкових печатках в бібліотеках про нього сказано: „Великое село Хуст”, — а в деяких „Гушт” — це малярська назва Хусту. Над містечком гора, — а на ній руїни старинного замку, який дуже нагадує руїни замку на Галицькій горі, що до нього галичани ходили, беручи його за Данилів замок.

Містечко притулилося ласгів'ячим гніздом до гори, обвинулося піввінком Тисою. За нею гори, ліс і „добрий” сусід — румун. Якби не було кількох замітніших кам'яних будинків, як от „Владна будова” (осідок укр. уряду), церкви та торговельні склади, — місто б не відрізнялося від великого українського села. Кращі будинки обсіли ті, що галапасували на карп.-українському тілі, — чужинці. Найчисельнішими були діти Ізраїлеві. Мабуть — це доля всіх міст та містечок України. Всі — Господарі Землі й містечка душились у малих хатках. „визволителі”, як би змовились однаковими засобами надавали свою зовнішність підбитим, не їхнім містам.

Місцевий український елемент, то селяни та дрібні міщани-ремісники. Видається, що лише церква віддавала назовні українськість українського містечка. Роля, яка припала Хустові після загарбання Ужгороду, мадярами з дозволу Гітлера-Муссоліні, в приказковому часі відіняла зовнішність міста.

Згадуючи про дозвіл Муссоліні, даний мадярам на анексію Ужгороду, Мукачєва та Берегово, пригадується мені й тепер відкритий лист українки з Америки, поміщений в одній укр. газеті, що попала мені до рук після анексії Карпатської України мадярами.

(Закінчення з ст. 35)

нього зуби якісь фантастичні потвори. Зір-
вався на ноги. Почав нервово проходжуватися
по кімнаті. Потім, стукаючи ногами влетів до
канцелярії. На столі стояли порожні чарки,
порожня таця. В одній пляшці, на дні була
ще недопита горілка. Кулик, ніби навіжений,
вхопив зпід груби віника і скісно метнув ним
по поверхні стола. З дзеленканням полетіли
на підлогу чарки, тяжко гримнули пляшки.
Розбилися. Недопита горілка розплилась по
підлозі. Тримаючи мітлу перед собою, Кулик
хотів замахнутися нею у вікно, але чомусь
стримався. Раптом руки йому опустилися, губи
викривилися. Тягнувши за собою віника, подав-
ся знов у спальню. Зір його знов спинився на
павутинні, де все ще снував свої сіті павук.
„Па-авук...”, протяжно шепнув до себе і ві-
ником здер павутиння разом з павуком на
землю.

Ця мужня українка писала до Муссоліні: (цитую з
пам'яті) „Боже співучого народу! Ти топниш у морі
крови мій український нарід. Та проступки не проходять
безкарно. За злочин, поповнений на мойому народі
з Твого дозволу — Ти втопишся в крові власного
народу.” То був 1939 рік. Чи ця дорога землячка при-
гадує свій лист та кошмарний кінець італійського дикта-
тора?

Та вернімось до Хусту. Я не маю наміру подати усіх
деталів про це містечко. Я хочу невмілими словами спі-
вати йому величний гимн. Воно бо дало мені й
моєму поколінню чи не найбільшу радість життя. Ми там
побачили Державу, свою Державу. Нашу радість збіль-
шувала свідомість, що ми вкладаємо власними руками
це голки у цю величну Будівлю, так як робили це наші
батьки в напружених і радісних 18-тих роках. Кажуть, що
життєвий шлях, устелений не лише рожами, а й тер-
нами. Ми у повній свідомості пішли до Хусту, задивлені
у ту чудову квітку, що виростала на цьому клаптику
рідної землі. Ми бачили лише її — Державу. Ми не
чули болю від колючих тернин.

У перших днях хлопці жалкували: „Як то — у сто-
лиці цієї частини укр. землі не чути рідної мови?” І
розпорозилися по місті. Словники його дзвінками рід-
ної мови й пісні. Одного гарного дня все жидівське
населення пригадало собі, що й воно вмє говорити укра-
їнською мовою й заговорило: на торгах, вулицях і
скрізь. І руки підносили та голосніше, як інші, кричали:
„Слава Україні”. Вони вчора співали „Осанна” кому
іншому, — а завтра? Якось то зникли з вулиць п'яні
юрби чеськіж вояків з їхніми сороміцькими співами та
вигуками, що лунали далеко поза північ. Урвалися тонн
гарячих „Чардашів” по корчах. Вуха прохочих різали
згуки циганських цимбалів якогось ансамблю. Співали
й грали погано, але українських пісень. Хтось дивувався:
який це чародій зумів в такий короткий час змінити
обличчя рідного містечка? — Відповідь була одна: вули-
цями Хусту промаршували відділи „Січі” в нових, синіх
одностроях. Вони, перебравши частину зброї від чеської
поліції, якої комендантом призначено українця, — від-
бивали твердо такт до бадьорі маршової пісні. З під
синіх мазепинок сміялися очі щасливців. Неукраїнське
населення влухувалося в тверді кроки українських вая-
ків. — Ось той чародій, що привертає рідне обличчя
рідному містечкові. Він не випрошує свого міста, а бере,
не чекає, — а творить.

Українське товариське життя, якого познав в Хусті
не можна було знайти — враз розквітло. В українській
„Січовій Гостинниці” (одні з репрезентативних домів,
де вчора шуміло буйне життя чеських старшин) при
голосній вулиці Хусту, яка носила імя Т. Г. Масарика, а
зараз гордилася іменем полк. Е. Коновальця — сходилася
вечорами інтелігенція. Гутірки, спів, музика про-
тягалися допізна. Якось раптом зникли чужі коліри з

вікон домів та із замітніших місць містечка. Воно розцвіло рідним блакитножовтним кольором. Хлопці на дозвіллі оповідали собі свої пригоди. Ось один стрілець гордиться перед другим: „Зустрічаю на вулиці чеського старшину. Хочу його здоровити, — дивлюсь, — а він перший здоровить...” Стрілець з гордістю й любов'ю дивиться на свій новий однострій.

Чужинці, що гурмами наїздили до столиці „мініятурної держави”, — а вони і раніше бували в містах Карпатської України — дивувалися з такої швидкої переміни міста. Вони думали: куди то подівся не-український елемент з міст? А він — цей чужий елемент був. Ви його бачили й чули. Ось злобна, вихилена з вікна голова питає: „А який прапор вивісити?” — „А ти якого хочеш?” сердиться дядя. „Чи небачив, як наші „січовики” машерували з нашим українським прапором?” — „Ну, ну, ми з вами” — відповідає голова і ховається. Ще й досі оте: „ми з вами” — викликає у мене почування, що його називаю досадою. В цей час, коли йшли бої за цей Хуст, коли мадярські гонведи були вже на його вулицях, з цих вікон звисали мадярські прапори, з цих самих вікон сипалися револьверові стріли. Так — „ми з вами”. Я ніколи не зумію передати всього про Хуст, мале містечко, я-ж бо не вмю сказати що дало мені це мале, ластів'яче гніздо, притулене до замкової гори, що шепотом переповідає легенду про древні дні — злучує їх любов'ю з 1938-39 роками.

СІЧОВА БРАТІЯ

На схрещенні Ізької дороги з Румунською вуличкою невеличкий, одноповерховий будинок. Колись тут містилася парохіяльна школа. Не знаю, як вдалося зайняти цей будинок під Команду „Карпатської Січі”, при такому некучому браку приміщень. Проблема розташування людей, які щоденно прибували до Хусту, була таки важка.

Центральний Празький Уряд робив усе, щоб не допустити до організації не то військової, а навіть піввійськової української самостійної сили. — Годився на товариство, нехай і „Січ”, під умовою, що її членами будуть лише уродженці Карпатської України, громадяни Чесько-Словацької республіки. Велся довгі, предовгі торги: що робити з молоддю, яка прийшла в Карп. Україну з Буковини, Галичини, Волни, Хотмщини, Підляшшя. — Чехи постановили на тому, щоб цього елемента якось визбутись. В крайньому випадку інтернувати й передати державам, до яких їхні території належали.

Знаю конкретні випадки, що частина старшої інтелігенції, яка так чи інакше брала участь в будові нового життя, подіяла поглядом чехів. За усуненням напливаючого елемента висувалися менш-більш такі аргументи: а) ускладнення міжнародного положення. — Дипломатичні представники тих держав, в першу чергу Польщі, — звідки приходили люди, робили демарші у Празькому Уряді, б) Карпатська Україна убога. Не може вижити власного населення, а після загарбання мадярами урожайного низу — її населенню загрожувало голод. Останній аргумент підхопили мадярони (так на-

зивано в Карп. Укр. мадяро-москвофілів) й „підробляли” населення. Так були наставлені з української інтелігенції ті, що від початку й до кінця обговорювали на всі лади: — з ким бути? — Одні були за автономією в рямцях Корони св. Стефана, — інші за федерацією з чехами й словаками. Для них власна українська сила була лиш перешкодою. Інакше думали ті, що бачили Карп. Україну не як додаток до чужої держави, а як частину української нації, що бореться не за федерацію, не за автономію, а за власну Державу. У проводі цієї здорової частини місцевої інтелігенції стояв світлої пам'яті о. др. А. Волошин, якого чехи, хоч-не-хоч, на тверду вимогу населення Карп. України, мусіли іменувати прем'єром автономного уряду. — Він, Батько Волошин, як його називало все населення, знав: Не одну вже автономію пережили українці на тому, чи іншому клептеві нашої землі. — Така ж була і тут. І чехи дали давно... на папері. Притиснені „до муру” німецькою зубчаткою пригадали собі цю неприємну для них записку. — Доки творення власного уряду, хоч-би й автономного не підіпре реальна власна сила, оперта на зброю — такий твір поза паперовою запискою ніякого значіння не має. З цього і випливала постава Прем'єра до творення власної, збройної сили, якою була „Карпатська Січ”. Самі ж січовики сприймали таке відношення прем'єра з найбільшою втіхою.

І виріс у Хусті Січовий Кіш. Уже не десятки, а сотні молоді збиралися у столиці. Головна Команда „Січі” зі своїм начальником штабу сл. п. М. Колодзінським-Гузарем упорядкувала взірцево перші військові відділи. Розмістила їх по всіх містах Карп. України, порозставляла застави вздовж польського та мадярського кордонів. А швидко й здешидоване зьлокалізування акції терористичних банд, які висилали Польща й Мадярщина, остання з німецькою машиною зброєю, стало прикладом українських ваяцьких вміlostей. Найчисленнішим був Хустський Кіш. Другим був такий же Кіш в Коровелі над Тисою. У цих двох Кошах була приміщена у більшості та молодь, чи й старші, що прийшли сюди. А вони приходили зі всіх кутків нашої землі. Були тут ті, що залишили прекрасний Ужгород, Мукачів, Берегів. Були тут гуцули з обох боків Карпат, буковинці, лемки, бойки, подоляни, холмшаки, полішуки, волняки, були тут й придніпрянці — дехто з тих вояків, що пройшли визвольну дію 18-тих років, — а були й такі, що перейшли в Румунію, а звідтам в Карп. Україну вже зпід большевицької дійсності. Чисельно серед „пришельців” переважала молодь з-під польської окупації. Командний склад „Карп. Січі” відзеркалював склад стрілецтва, коли йде про місце народження, чи місце походження. — Ніхто й не думав про те, хто з котрого кутка України. До роботи ставали ті, що знали її. Нікому й на думку не приходили недоречності навіть сьогочасної еміграції. — А роботи було подостатком для всіх. Рук не ставало. Січовик — то не тільки вояк. Він і повновартний громадянин, робітник на усіх ділянках державно-творчої роботи.

Крім основних, військових завдань, кожний січовик (чка) брали на себе й не військові завдання, які підходи-

ли їхній інтелектуальній та фізичній спроможності. — Мешканцям закарпатського краю, може, й сьогодні увижаються оті хлопці в синіх мазепинках, що то з'являлися по містечках і селах, ставали на переверненій боці на майдані серед села і без утоми говорили. Говорили про Україну, про Державу, яку мусить будувати кожний з нас, без виїмку, бож вона наша власність, власність українського люду. Ці самі хлопці у синіх мазепинках, створили січовий театр, говорили й зі сцени, тим селянам і робітникам, яких віками втолючували окупанти в своє корито. Люди слухали й серцем лучилися з синіми мазепинками, ставали поруч, заковували рукави. Вони не „мудрували“, „з ким“ з мадярами чи чехами? Їх турбувало в кожній гутірці після доповіді січовика: „А як з тою — май Україною, а як визволимо ту май-май Україну?“

Одно „май“ окреслювало „трохи більшу“ Україну (землі під Польщею), два „май“ — це Велика Україна (Придніпрянщина). Вони, що міцним корінем держалися рідного чорнозему, цим нескладним питанням визначували своє політичне „кредо“. — І яке воно різне, від політиканства купки (на щастя, невеликої) людей, про яких була згадка вище.

Військові заняття січовників, вправн в себе і важка, затята боротьба з терористичними бандами, насиланими Мадярщиною й Польщею. Особливо багато в цьому роботн мали невеликі числом відділи, що були розміщені вдовж кордонів. Ще скоріше, чим появилися в Карп. Україні, вони зникали. Січовників до люті доводила політика Центрального Празького Уряду. Ліквідація одного більшого відділу мадярських терористів, в складі трьох сотень добірних перебраних на пів „цивільний“ одяг гонведів, вишколених на спеціальних для цього курсах, знаменито озброєних німецькою машинною зброєю, — викликала у нас щось більше як ненависть до чехів. Їм передано зловлену банду, а вони її в цілості, не покарану, нагородовану відставили мадярам. А ці знову приходили в Карп. Україну. — Ось зразок „спільного життя й спільної боротьби братніх народів“. — Дозволити банді нищити життя та майно „братнього“ народу, нагородувати та відставити до дому. Незнання багатьма січовниками мадярської мови утруднювало боротьбу з мадярськими бандами. Та й склад цих банд переважно польські банди. Останні склалися з купленого шумовиння. А таке великої роботи не зробить. Пригадую один випадок. Зловлений тупоумний бродяга, сифілітик каже: „До Ворохти приїхав якийсь пан з Варшави. Мене до нього припровадив „постерунковий“ з віллі, у якій я служив. Той пан з Варшави дав мені 50 зл. і сказав, що дасть десять разів більше, як я піду на Закарпаття, виконаю певну роботу й повернусь назад“. Говорив нужденною мішаниною укр. польської мови. Сам паршивенький злодіяшок, кримінальний рецидивіст. Такіх „біжців“ насилала Польща більше. Траплялися між ними і ідейні. Це були молоді старшини польської армії. Вони брали військо як нагоду вбратися в позолочувані „надто модні“ мундурн, і в них приходили на терористичну акцію. Військова одежа мала захистити перед відповідаль-

ністю за підривну роботу, мовляв, я член регулярної армії, ось моя уніформа, мої відзнаки.

Звичайно, це мало помагало. Один молодий польський поручник, зловлений на „гарячому“, як підкладав вибуховий матеріял під міст, — скинув з себе верхню гуцульську свитку, щобн уніформною польської армії рятуватися перед засідками.

Засвоюючи, або пригадуючи воєнне ремесло — січовики мали ще час на слухання лекцій з українознавства. В програмі того дошколу був теж і идеологічний вишкіл. Я тричі на тиждень читав лекції. Кожне обличчя врзалося мені так в пам'ять, що хоч я не знав усіх прізвищ, то бачу їх дуже виразно ще й сьогодні. Ось юнак. Йому не більше, як 16-ть років. Не знаю звідки примандрував. Він сівав завжди близько коло мене. Видавалося мені, що очима „їв“ усе, що було говорене. Вони всі такі. Вони не вояки, рекрути, що їх завербовано й забезпечено матеріялом. Вони воїни, що самі без принуки, лише гнані голосом власної душі — йшли боронити Батьківщину. Пропаганда Головної Команди „Січі“, яка була моїм головним завданням — то складна справа. Людей не багато, а роботи надмір. Ще не закінчив висилки матеріялів до різних столиць Європи, як: Відень, Рим, Женева, Берлін, Париж, Лондон, до Північної та Полудневої Америки. Канади, до Азійських країн: Манджурії, Японії, — а вже листоноша притаскує купку преси, журналів — своїх і чужих. Ніколи мені не ставало часу винотувати бодай усі заголовки та основні думки статей про події Карп. України, приготувати важливе, бо вже там десь у „власній будові“, або американському „Домі“, або в „Січовій Гостинниці“ щось діється. Треба гнати, сфотографувати, записати,... і т. д. Симпатичний, добродушний секретар — В. Д., з княжого Перемншля, нераз і не двічі натякав мені, що „завалюю“ його машинку, та з найбільшою приємністю я простив би йому всі „матьки“, як-би міг його живим побачити. Він згинув враз зі своїм другом-тінню, що з ним ніколи не розлучався. Членів — старшин Головної Команди пол. Гузара, поручників: Шуку, Тарнавського, „монаха“ Кандибу я подивляв й не вмів собі ніколи усвідомити їхнього сприту і хисту в роботі, а бачив їх зблизька, бо по лінії пропаганди вони були моїми безпосередніми зверхниками. Котрогось дня — усе усміхнений та елегантний Тарнавський (прибране прізвище) каже мені: „Знаю, що маєте роботи повні руки, — та чи не могли б Ви заповняти Січову сторінку в „Наступі“? (націоналістичний тижневик). Самому Ф. трохи затяжко“... Чи можна було сказати Тарнавському — ні?

Я дивився на нього і думав про дуже влучну характеристику на нього. Колись польський прокурор на одному процесі назвав його „генералом в краватці“.

Вся ота „січова братія“ — то було щось незвичне для тих, що служили по різних ворожих арміях. То не була лайлива польська, румунська, чи чеська капралщина. Старшини й стрільці творили одну спільну родину, що поєдналася чистими серцями, однаковими думками, однаковою настановою служити справі. Ця армія, що творилася і росла без ніякого вербунку, була гордошами Карп. України, та й всіх українців. Ось укр. преса: зі Львова, з Америки, з Канади. Який підйом віє з їх сторі-

нок, які надії кладе на молоду силу населення України і українці, розпоршені по світі! — Але „Січ” то й основна ціль заінтересувань чужинців, що цілими валками з правдивими і неправдивими паспортними снуються по Карп. Україні. Ось німці, що вдають приятелів, а там швайцарці, англійці, французи, а то й японці. Скільки то „журналістів” з чужими паспортами й неправдивими журналістичними виказками удавало „німців”, французів, чи інших. — Часом були це „млі” сусіди, ті, що „нашою й вашою”, ті зі шкури вискакували, роблячи крик за „вспульну граніцу”. Нічого інтересного в тому мавп'ячому вереску не було. То таке їм питоме! Німці йшли по Клайпеду, — вони верещали: „водзу проваць нас на Лігвин”, німці взяли за шкуру швейків — вони зняли крик: „водзу ідзьми на Заольдзе”, німці виявили своє заінтересування Карп. Україною, — вони ревіли: „вспульна граніца” з „благнім венгерським народом” — і післали банди терористів у Срібну Землю. За пазухою всесильних німців йшли „на підбій світа”, — а коли німці пішли на них; „водз” попровадив їх... на третій день війни з своїм штабом опинився в Румунії. Вони дійсно підносили мавп'ячий вереск, думаючи, що ним „розгромлять” українську силу, яка росла за Карпатами. Ось їх преса, знаменитий „Курер Краковський”, пише: „Січаці” важкою артилерією бомбардували 24 години безупину мадярський Микачів”. Це ще до війни з мадярами. Ми знали яку ціль це має. Хлопці аж за пояс бралися зі сміху. Наше найкраще озброєння — то кілька десятків крісів з мінімальним запасом набоїв, — ну й така важка зброя, як кишениві пістолі марки Ф. М.. Траплялося, що хтось з поляків виявляв трохи зрозуміння в питанні про Карп. Україну. Ось невеличка стаття, підписана двома буквами. Її глуд: числення на коньонктуру, яку створили німці — то політичне безглуздя, — вони в Європі не пощадають Польщі за її гарні очі. У витвореній ситуації варто б зревідувати становище до українців взагалі, а до творців за Карпатами зокрема Про „Карпатську Січ” та й про це населення Карп. України автор писав: „...Вони будуть таки жити мнмо страхіть голоду, які ми бачимо. Вони, як голуби на вежі св. Марка, будуть їсти свою кукурудзу і будуть жити, — бо вони міцні найціннішою зброєю, зброєю свого духа”... То були рідкісні дивогляди у польському політичному житті й думаю, що ці дивогляди помагали українцям Галичини — Волні заповняти Картузьку Березу, куди саме в той час, як нам було відомо, масово вислано українців.

Я не мав в своєму архіві московської преси, якось не подбав про це. Та її настрої, щодо Карп. України, відбив вірно підданчий наймит, французький комуністичний „журналіст”. Ось панок з фотоапаратом, журналістичною виказкою журналу „Мач”. Фотографує багато а його цікавість переходить інших журналістів. Я відмовив йому дещо показати з відділу, в якому працював. Через три чи чотири тижні одержав до свого архіву французький журнал. На обкладинці: два січовики з наганями в руках, між ними виснажена людина. Підпис: Січовики, вишколені німцями, провадять людину на покарання. — Тверджу: Така знімка то видумка спритного „журналіста”. З поодиноких людей зробив образ і знімка готова. —

БІБЛІОГРАФІЯ

- Іван Багрянний — **Огненне Коло** — Повість про трагедію під Бродами. В-во „Україна” 1953, стр. 204.
- Це є літературна спроба досить плодотворного письменника відтворити недавні події нашої історії, звязані з Дивізією „Галичина” і відомою битвою під Бродами.
- До явища війни можуть бути різні літературні підходи — від патетично-романтичного почавши й на сентиментально-жалісним („реалістичним”) скінчивши. Є ще, очевидно, різні проміжні стилі (напр. колись голосного Ремарка, що подав був образ війни, сказати б, „ззаду”). З історії літературної баталістики нагадаємо паяскравіші приклади стилістичних скрайностей: це, скажім, В. Гюго (опис битви під Ватерлоо в „Нуждарях”) — з одного боку і опис битв і війни в ворах Стендаля (до речі учителя Л. Толстого, про що останній льояльно признається десь в листі) — з другого. Літературно-баталістичний бік книжки І. Багрянного трудно було б віднести до яких-будь зразків баталістики зі світової літератури. За одним винятком. Коли б до світових літератур включити бувшу російську, то деякі аналогії можна було б знайти, напр. у Гаршіна (оповідання „Чотири дні”) та, ще більш, у Леоніда Андреева „Червоний регіт”). Обидва, досить призабуті, письменники — кохалися в жаху війни. Але, коли у Гаршіна цей жах ще залишався в границях мистецтва, то у Андреева жах затоплює собою все, заляпує кривою фарбою увесь образ, що обертається майже на плякат. Це либонь чи не з приводу саме його твору „Красний Смах” — Лев Толстой сказав був своє одне з небагатьох дотепне речення: „Він мене жахає, а мені не страшно” („Он меня пугает, а я не боюсь”). В своїй жахоманії Л. Андреев, справді переступив межі мистецтва, яке на певнім рівні, очевидно, — мусить завжди мати притаманну йому мистецьку об'єктивність, або хоч певну дозу її (напр. у також великого аматора, але й майстра жаху — Ст. Же-

На першій сторінці портретик о. др. А. Волошина й підпис: „Прем'єр (слово взяте в лапки) мініятурної держави — т. зв. Карп. України”. — Далше: фотографія тодішнього Команданта Січі — Д. Клемнуша, в баранковій шапці з рукою піднесеною догори й підпис: „Це найновіше незаконне дитя А. Гітлера. Він Командант банди, що її вишколює і озброює Гітлер”. Ми знали: то голос Москви. — Можна б без кінця наводити такі, чи інші голоси про Карп. Україну й „Січ” — та ці речі наші, вуха чують ще й сьогодні, коли йде про наш змаг за Державу. А „Січ” жила, жила силою переможнього духа. Жила негаснимим хотінням служити Батьківщині.

Колі взяти під увагу — скажімо війну „лицарської” армії з німцями, та війну „Карп. Січі” з мадярами, то „Січ”, що ні чисельним станом, ні озброєнням не могла в ніякому разі рівнятися з польською армією, то саме ті „малі сусіди” мусіли признати, що ця незнищима зброя хотіння горстки далеко перевищувало фізичну силу й зброю мегальоманів. І вони це бачили. Їхні збройні сили в часі війни з мадярами перейшли кордон Карп. України. — Прийшли цілуватися на „вспульней граніце”.

(Закінчення в наступному числі)

ромського). Отже, пробуючи окреслити баталістичний стиль І. Багряного, мимоволі натикаємося, сказати б, на „школу Леоніда Андреева”.

Тут не місце ані повчати автора (письменника стилістично вж закінченого), ані аргументувати проти його способу уняття війни. Стверджуємо лише факт: війна у І. Багряного і ціле його „Вогняне Коло”, то — суцільний жах, безвихідно-замкнене „коло жаху”, жаху переможного, тріумфуючого, всенепотужного і навіть апріорного. З цілої книжки залишається у пам'яті лише потворна мішанина трупного сопуху, розторощених черепів, розпорошених животів і переплетених кишок. Для цитат треба було б переписати сливе цілу книжку, що її атмосферою є задих тваринного страху.

Але книжка І. Багряного, опріч чисто літературної сторони, має ще й т. зв. провідну ідею твору, що є тісно звязана з жахом — і страхом-центризмом цілої книжки. Оскільки вільно судити, ідеєю І. Багряного є засудження ініціаторів і організаторів Дивізії, засудження участі її у II Світовій Війні, та ще й поруч німецьких, мовляв, фашистів. Ідея, як бачимо, досить скромна, локалізована, далека від якого-будь паннацифізму чи принципового мовляв, антимілітаризму. Є там знайомий повів де-що специфічної погорди до Заходу (мовляв, теж фашистівського): героєві не подобається, що батарея має кінну тягу („після Ятого, як він командував батареєю, руханою тягачами сталевими ХТЗ”); автор з іронією підкреслює, що німецький генерал „досить добре вичищений і виголений”, що він „не батько” воякам і що він під час налету бомбовиків „не витримав фасону... кинувся до машини... та й був такий” (?). І героєві і авторові сила, що „Йде зі Сходу”, видається непереможно-могутня, фаталістично-нестримна і „озброєна математикою” (?), якої „нас якраз не вчили”, бо „там хлопа вчили не кадилом махати й не тільки вівці пасти” (стр. 123 — найпоказовіша для духу і рівня твору). До речі, двоє полонених з Червоної Армії виявляються двома українськими (!) дівчатами (!!), що співали „популярної старовинної дівочої пісні”, за що вони, правда невідомо ким (але треба припускати кимсь, все ж, з членів Дивізії) були „ніби косою зітнуті” — з автомату... Забитий в танку совітський танкіст — теж українська дівчина (!!!), „студентка Ата”, давня знайома чи й приятелька героя твору І. Багряного.

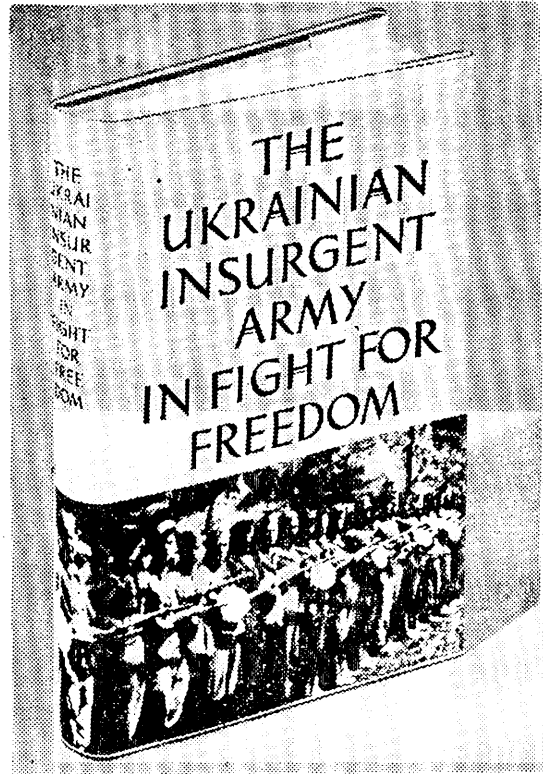
Отже книжка п. Багряного то не просте собі „накопичення жаху, а то є накопичення жахів сказати б „з тенденцією”, навіть за ціну очевидного фальшу й надужиття найменш мінімальнішої літературної міри.

Коли шукати формули, що дала б місце книжці п. Багряного в „ріднім письменстві”, то нею була б: **винниченківщина**, вірніш „баталістична винниченківщина”. Ця формула обіймала б і „філософію” твору, і „естетику” його. Такі слова, як „розкромсаний”, „койде”, „мда-а” і „батерея була розбита в тар-тарари” (???) — вимагали б окремого словника навіть для ознайомлених з мовою Винниченка.

Між іншим: англійське слово „копірайт” пишеться не через „К” а через „С”. Та маємо надію, що цієї книжки, на наше щастя, ніхто не перекладатиме. Хіба....

Е. М.

Вже друкується в англійській мові ця книжка

Книжка матиме 224 стор. друку.

Поможіть закінчити діло, що має служити перемозі української правди на Заході! Присилайте добровільні пожертви на видання книжки, яка повинна знайтися в кожній українській хаті й бути поширеною серед американського світу!

Пожертви слати на адресу:

W. Homicki, 415 East 9th St., New York 9, N. Y.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ "ВІСНИКА"

Передплата на рік \$4.00

Передплата на півроку 2.25

Ціна окремого примірника..... —.40

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошовим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошові перекази треба виводити на адресу:

"V I S N Y K"

P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.

O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаємо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

"ВІСНИК" — ОРГАН ООЧСУ

Редагує Колегія

Головний редактор

I. Вовчук

На Визвольний Фонд

1. На хрестинах сина Степана у П-ва Анни та Павла Яковини, в Рочестер, за ініціативою п. Петра Балька, Гості-сумівці Осередку ім. Грицяя-Перебийноса, зложили на ВФ:
по \$ 5 : Павло Яковина,
по \$ 3 : Петро Балько,
по \$ 2 : Михайло Вовкович, Борис Губка, Іван Рйопка, Михайло Кавин, Василь Хміляр, Володимир Глаун, Іван Шурин, Степан Богай,
по \$ 1 : Олекса Матіїв, Микола Гудзоватий, Трофим Мінурка, Іван Булавинець, Юрій Шпак, Василь Луців, Осип Бабюк, Микола Лляк, Антін Лука, Микола Вархола, Михайло Ворона, Роман Костюк.
2. З нагоди весілля п. Мирона Масловського, за ініціативою п. Борнса Губки, сумівці Осередку в Рочестер зложили на ВФ \$ 33.
3. На весіллю п. Трофима Мінурки, за ініціативою п. Михайла Снилика, сумівці Осередку в Рочестер та гості зложили на ВФ \$ 49.30
4. На хрестинах сина Ореста у п-ва Кволик (Амстердам), за ініціативою п. Дмитра Рудого, гості зложили на ВФ:
по \$ 3 : Іван Гайдучок,
\$ 2 : Кволик,
по \$ 1.50 : Вересюк,
по \$ 1 : Дмитро Рудий, Володимир Оришин, П. Боля, Т. Чесниковський, Р. Земболь, І. Місірка.
5. В день свого шлюбу п-во Макар Ольга та Іван зложили на ВФ \$ 10.00

Друкарські помилки:

В ч. 7 „Вісник” за листопад стор. 5. перший рядок вгорі має бути: Визвольна війна 1917-1820 рр....

Поспішіть стати передплатниками „Вісника” і надіслати передплату на 1954 рік.

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ, НОВИМ РОКОМ ВІТАЮТЬ СВОЇХ ЗАМОВНИКІВ УПРАВА І СПІВРОБІТНИКИ ДРУКАРНІ.

ЗА УПРАВУ ДРУКАРНІ
„ДНІПРО” — І. ПУРІЙ

На сторінках „Вісника” протягом 1953 р. були вміщені статті Авторів: Д-р. Д. Донцов, Є. Ляхович, С. Галамай, проф. О. Оглоблин, М. Ганушевський, І. Федорович, Доц. Ю. Бобровський, Є. Ярвич, Д-р. О. Соколишин, З. Тарнавський, В. Качмар, Н. Ю. Олєжко, В. Косаренко-Косаревич, Б. Казанівський, І. Коровицький, В. Давиденко, Р. Борковський, Ф. Одрач, Инж. Є. Маланюк, проф. В. Січинський, А. Гончаренко, В. Щербій, проф. В. Радзикович, В. Омельченко, В. Боровик, В. Трембіцький, І. Керницький, І. Базарко, Д-р. В. Янів, І. Хамуляк, І. Вовчук.

В січні 1954 р. вийде з друку книжка

„ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УМОВА 1654 Р.”

проф. О. П. ОГЛОБЛИНА

Ціна книжки розміром 80 ст. — \$ 1
з пересилкою \$ 1.25.

За попереднім замовленням 10% знижки.

Видає ООЧСУ та ЛВУ.

Замовлення надсилайте на адресу:

V I S N Y K

P. O. Vox 304, Cooper Sta. New-York 3, N. Y.